

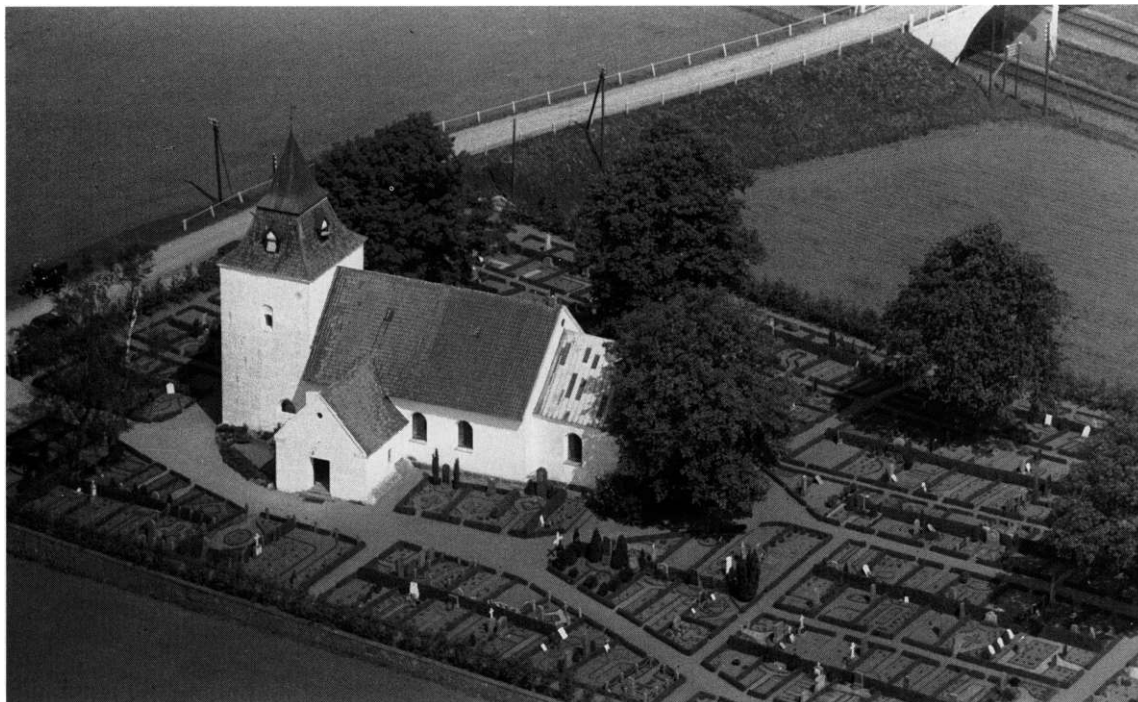

Fig. 1. Kirken set fra luften. Sylvest Jensen fot. 1947. KglBibl. - *Aerial view of the church.*

HYLKE KIRKE

VOER HERRED

I begyndelsen af 1300'erne er Hylke nævnt flere gange i forbindelse med rigsråd Niels Brok, der først optrådte som en af Erik Menveds støtter i kampen mod de fredløse, siden som deltager i den jyske rejsning mod kongen 1312.¹ Selvom Niels Brok foretog flere skødninger på gods i Hylke, nævnes sognet ikke. Det skete først 1445,² da Øm kloster fik gavebrev på gården Tykær i landsbyen Brørup i sognets søndre del. Kirken omtales tidligst 1524,³ da den blev afkrævet 15 mark i Frederik I.s ekstraskat, den såkaldte landehjælp.

Kirkens ejerforhold i middelalderen er ikke afklaret, men i hvert fald efter reformationen 1536 må den have tilhørt kongen. Dette forhold er tidligst bevidnet 1572,⁴ da han bortfæstede tiende til Laurits Tommesen i Brørup. Frem til det nedennævnte salg 1688 administreredes kirken af lensmanden på Skanderborg, og fra denne periode kendes flere bortforpættninger af konge- og kirketiender.⁵ Ved en afgørelse

1635 betonedes kongen, at kirketienden bør gives til folk, der holdes i agt af sognet; konkret underkendtes herved en disposition af lensmanden.⁶

Som en af følgerne af den kongelige kasses gæld efter svenskekrigene solgtes kirken 1688⁷ til Margrete Ellinger, enke efter forrige kongelige bryggerskriver Johan Vulf. Det følgende år solgte hendes søn, assessor Mathias Rosenvinge, kirken til et kompagniskab af stedets præst Laurids Pontoppidan (jfr. epitaf) og nabopræsten Jens Krabbe i Katstrup.⁸ Sidstnævnte blev vist eneejer ved Pontoppidans død 1698, og senere erhvervedes kirken af efterfølgeren Søren Nielsen Glud, der ved siden af præsteembedet var ejer af Testrupgård i Katstrup sogn. Ved Søren Gluds død 1742 gik kirken til enken Elisabeth Ochsen⁹ (jfr. blytag og ÷pulpitur) og fulgte herefter gården¹⁰ til 1787, da kammerherre F. L. C. Beenfeldt solgte den til sogneboerne.¹¹ Denne ordning varede ved helt frem til 1. juli 1938, da kirken overgik til selveje.

Fig. 2. Kirken set fra nordøst. KdeFL fot. 1997. - *The church seen from the north-east.*

På Frederik II.s tid omtales sognepræsteembedet i Hylke gentagne gange som ringe; 1566¹² var det antagelig med baggrund i en hærgende pest. Samme år overdrog forstander på Ring kloster, fru Birgitte Gøye, enke efter Herluf Trolle, en af institutionens gårde som præstebolig for Hylke sogn.¹³ Det kan være denne gård, som brændte 1618.¹⁴

Sognet, der siden 1974 er *anneks* til Ovsted, blev i 1620'erne tillagt arealet ved Ring kloster (jfr. s. 4662), hvilken ordning bekræftedes 1634.¹⁵

†Klosterkirke på *Kalvø* beskrives under Skanderborg.

Sagn. Jfr. s. 4637 og 4654.

1997: Hylke sogn indgår i Århus stift og ligger i Skanderborg kommune, Århus amtskommune.

Kirken ligger frit nord for landsbyen¹⁶ i det sine steder stærkt kuperede terræn, hvor den for snart længe siden blev nabo til den jyske længdebane. Det meste af den bebyggelse, der voksede frem i medfør af jernbanen og dens nye muligheder, placerede sig ved stationen syd for de ældre huse og gårde. Kirkebyen ligger ret centralt i sognet, der i nord begrænses af Skanderborg sø. Ringkloster å strømmer gennem store engdrag i dets østre del og udmunder i en

vig afsøen, hvor benediktinerne i katolsk tid drev det nedennævnte, i 1500'erne sløjfede kloster.

Den rektangulære *kirkegård* synes ikke udvidet og karakteriseres 1791¹⁷ af præsten som »rummelig«. Den *hegnes* på alle sider af støbte, cementafdækkede (støtte)mure af brudsten, hvis opførelse indledtes 1887¹⁸ på synets foranledning. Vestsiden langs Båstrupvejen udgjorde første afsnit, hvor en (kvader)sten ved det søndre hjørne bærer det indristede årstal 1889 som udtryk for arbejdets afslutning på denne strækning. Året efter fortsattes med nordsiden. Tidligere og fra første omtale 1618¹⁹ dannedes grænsen af markstensdiger, hvor nedskredne partier lejlighedsvis måtte lægges op, men ifølge syn og beskrivelser synes gærdet gennemgående at have været i god stand.

Indgangen sidder i vestsiden, hvor de sortmalede jerntremme-fløje er ophængt på murede piller, der er cementafdækkede og hvidkalkede. Siden den tidligste omtale i begyndelsen af 1600'erne har der tilsyneladende kun været én port, og sandsynligheden taler for, at den, må-

Fig. 3. Kirken set fra sydøst. H. A. Kjær fot. 1897. - *The church seen from the south-east.*

ske med mindre flytninger, har befundet sig på samme sted som den nuværende. 1614¹⁹ opstilledes en ny port af egetræ, som to tømrere havde arbejdet på et par dage, efter at fire arbejdsmænd i to dage havde savet kævler op. På regnskabet er også opført betaling for kramper, søm og lås. Året efter købtes to *†riste*. 1702²⁰ meldes porten i god stand, 1791¹⁷ noterede præsten, at den for nylig var fornyet og bemærkede, at der til lågen hørte en jernrist, som blev lagt i »under arbejde«. 1853²¹ konstaterede synet, at der var »anskaffet en ny og smuk kirkeport«, 1863 suppleredes den med fodgængerlåde, men allerede 1873 skulle porten udskiftes; 1902 blev den malet med lysegrå stenfarve.¹⁸

Teglhængt, hvidkalket *ligkapel* med toilet etc. i kirkegårdens sydvestre hjørne, nær porten, er rejst i midten af 1960'erne efter tegning af H. P. Nielsen, Odder. Det har afløst et på samme sted, der ifølge Kaldsbogen var opført 1910 og tidligst nævnes 1926, da synet mente, det burde sættes i stand. Vognskjul i nordøstre hjørne, hvor der 1905²² omtales *†nødtørftshus*.

Hæk afrøn hele vejen rundt langs hegnets inderside; vest for kirken står en stor gran, østfor en birk. 1848²³ skrev provsten i synsprotokollen, at »det fortjener påskønnelse, at kirkeejerne har ladet arealet forskønne med passende gange og en smuk beplantning og til den stadige vedligeholdelse antaget en gartner«.

Fem fod højt, hvidmalet *kors* af egetræ er placeret sydøst for kirken, hvor hovedstien fra porten forbi våbenhuset deler sig i to; korsarmene har rundede ender. Med sort skriveskrift står på vestsiden: »Den sidste time ingen ved, vel den som altid er beredt(!)«. På østsiden: »Salig er de som dør i Herren«. Korset, der tidligst nævnes 1860,²⁴ ønskede synet opmålet 1930 og 1946.

BYGNING

Kirken består af kor og skib fra tiden omkring år 1200, hvori der ved middelalderens slutning er indbygget hvælv. I samme periode, dvs. i årtierne før reformationen 1536, er tårn og våbenhus tilføjet. Tårnets klokkestokværk og tag er sandsynligvis sent i

Fig. 4. Kirken set fra sydvest. KdeFL fot. 1966. - *The church seen from the southwest.*

1700rne afløst af det nuværende spir. Orienteringen har en mærkbar afvigelse mod syd.²⁵

Kirkens oprindelige afsnit udgøres af et kvadratisk kor og et skib, hvis indvendige bredde forholder sig til længden som 1 til kvadratroden af 3 (jfr. s. 3654, fig. 43). Udvendig er murene helt overvejende opført af veltildannede granitkvadre, som på linie med proportioneringen antyder en sammenhæng med kirker nordfor og østpå. Man bemærker, at koret står lidt skævt på skibet.

Materiale. Murene er rejst af granitkvadre på sokkel med vanlig skråkant, dog udmærker blokken i skibets sydvestre hjørne sig ved profilering (fig. 12). I hvert fald i skibets vestre taggavl (fig. 8), der nok betegner byggeriets sidste fase, er granitkvadrene næsten helt fortrængt af frådstensblokke af forskellig størrelse. Bygmeisteren har dog sikret murkronen med granit. Bagmurene er af marksten, der er henlagt med tendens til lagdeling (jfr. fig. 7).

Indgangene er i behold, søndre i brug, nordre tilmuret, men kendelig såvel inde som ude.

Begge er rektangulære; det fungerende dørsted måler i facaden 221 (over soklen) x 121 cm, og på forsiden af overliggeren er indristet en halvcirkel²⁶. Døranslagene øger den kvadersatte åbnings bredde til 144 cm i vægplanet. Norddøren, der stod lukket 1791,¹⁷ var indvendig blændet bindig med væggen, men 1893¹⁸ ønskede synet den 144 cm brede åbning markeret ved lukkemurens indrykning med fire tommer.

I hver side af koret har der været ét *vindue* foruden et i øst, og i hver af skibets langmure har der siddet to (indvendig 123 x 76 cm). Vinduet i korgavlen spores ikke længere i det ombyggede murværk, men ellers er der ude og/eller inde tilstrækkeligt bevaret til at fastslå det oprindelige antal. Alle er også indvendig kvadersatte og af sædvanlig, rundbuet form, men kun på korets nordfacade, hvor åbningen måler 120 x 73 cm, er den rektangulære overligger på plads.

Ændringer og tilføjelser. I Hylke som de fleste andre steder blev kirken i årtierne før reformationen genstand for en betydelig omdannelse og udbygning. Formentlig har overhvælvningen

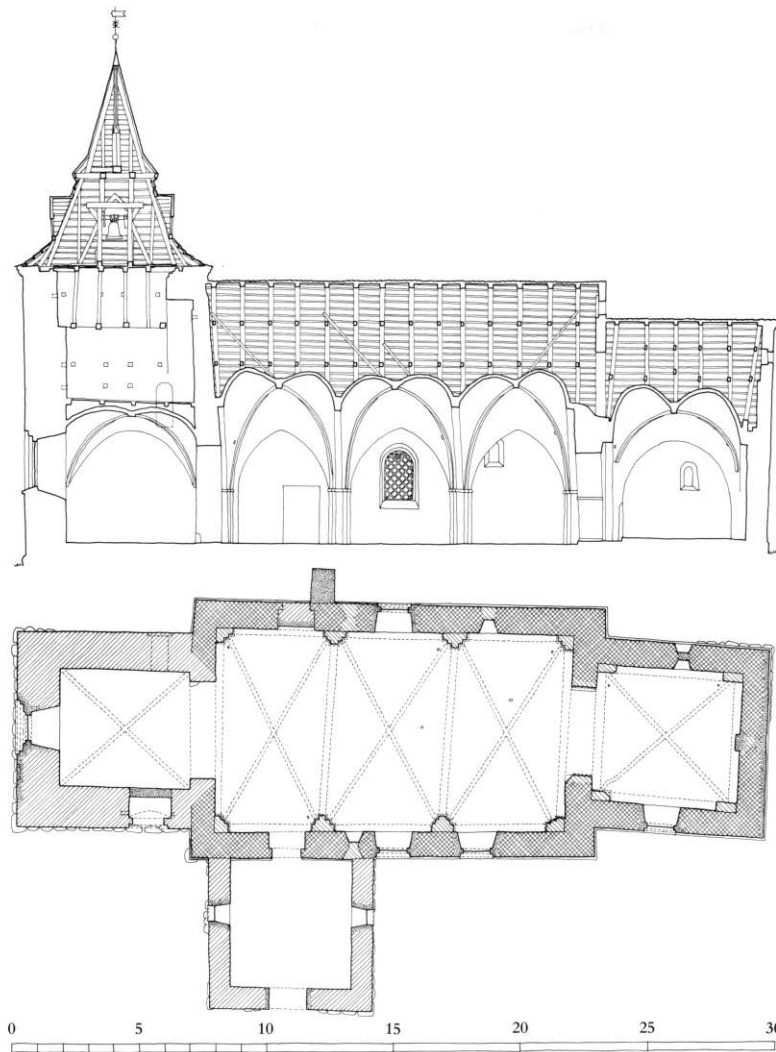

Fig. 5. Længdesnit og grundplan 1:300. Opmålt 1986 afelever fra Byggeteknisk Højskole i Horsens, tegnet 1997 af KdeFL. - *Longitudinal section and ground-plan.*

udgjort første fase, og derefter er opførelse af tårn og våbenhus gået i gang. Begge disse tilføjelser savner særlige kendetegn, der kunne oplyse om deres indbyrdes rækkefølge.

Korets enkle krydshvælv har retkantede halvstensribber, hvor navnlig det uregelmæssige forløb i sydvestre hjørne røber problemer under opmuringen. Hvælvet bæres i rummets hjørner af simple piller, hvoraf de vestre senere er behugget, formentlig for at skaffe plads foran altersranken. Pillerne er anderledes end dem i skibet; der er heller ikke vederlagsmarkering, og kapperne er usædvanligt kuplede, så der må

være tale om, at hvælvarbejdet i koret har udgjort et selvstændigt foretagende i forhold til det i skibet.

Ved at overdække skibet med tre hvælv har man opnået en byggeteknisk mere fremkommelig udformning, men har samtidig afstedkommet vanskeligheder med de ældre vinduer. Alle fag hviler på hjørne- og vægpiller, der på sædvanlig måde er falsede og forsynede med udkraget skifte, som er affaset foroven og forned og markerer vederlag for buer og ribber. Kapperne er temmelig kuplede, og ligesom i koret er der et afløbshul til hver hvælvlumme.

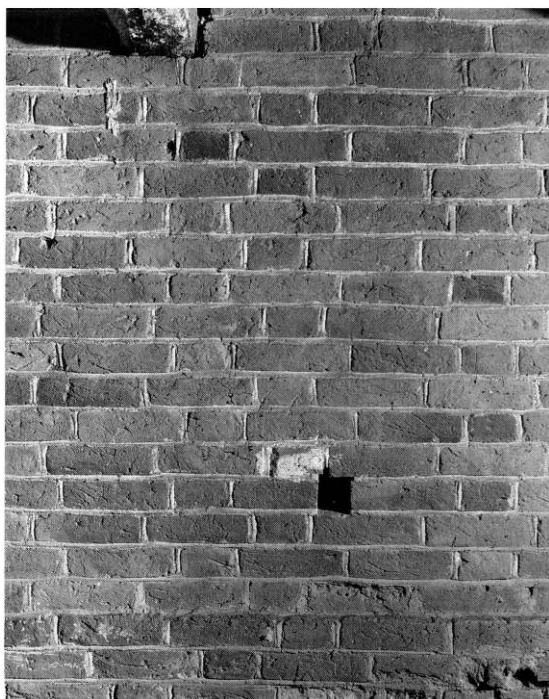

Fig. 6. Udsnit af nordvæggen i tårnets mellemstokværk (s. 4630). KdeFL fot. 1996. - *Section of the north wall in the second storey of the tower.*

Fig. 7. Udsnit af østsiden af skibets vestgavl (s. 4630). KdeFL fot. 1996. - *Section of the east side of the west gable of the nave.*

Halvstensribberne har overribber på øverste trediedele. Måske har der været en *†lem* i det sydvestre hjørne.

Antagelig i forbindelse med hvælvenes indbygning er triumfbuen udvidet og nymuret i munkesten med rundet, svagt fremspringende vederlagsbånd.

Det kraftige *tårn* er på syld af marksten, der træder frem på de tre frie sider, opført af munkesten i stabilt munkeforbandt med fuger, der i det indre ses accentueret med murskeen (fig.6). Der indgår enkelte bånd af indmurede kvadre, som formentlig hidrører fra skibets vestgavl. Måske som en senere foranstaltning er i gavlen brudt en stor, rundbuet åbning, der skaber forbindelse mellem tårnrummet og den øvrige kirke. I dag er tårnets facader stærkt præget af reparationer og skalmuring; sådanne er nævnt gentagne gange siden 1681-82.²⁷

Tårnrummet overdækkes med enkelt krydshvælv med retkantede ribber, der hviler på for-

læg i væggene og derfor nok er samtidigt med tårnet. I vestmuren sidder et stort, udvendig falset og spidsbuet, indvendig smiget og fladtrykt buet vindue, som er omdannet i tidens løb, men hvis tilstedeværelse må være oprindelig. Mindre sædvanlig, men ikke ukendt i området,²⁸ er en direkte indgang i sydmuren. Her fører en ret bred, spidsbuet og udvendig falset døråbning til et fladbuet kammer, der tidligere udgjorde en 175 cm bred niche i tårnrummet. Den har længe været afskilret med en lukkemur, og en overgang var den ydre døråbning delvis tilmuret.

En udvendig falset, 92 cm bred døråbning på nordsiden, placeret i niveau med tårnrummets hvælv, giver adgang til mellemstokværket. En fladbuet niche (145x90 cm) i dettes sydside indeholder et rundbuet jernvindue, der udvendig sidder i et rundbuet spejl; etableringen, i hvert fald udformningen, hænger sammen med synets ønske i begyndelsen af 1880'erne om at skaffe lys til etagen.

Fig. 8. Udsnit af skibets vestgavl set fra tårnets mellemstokværk (s. 4630). KdeFL fot. 1996. - *Section of the west gable of the nave.*

En stor, 97 cm dyb, nærmest spids bue, der spænder mellem nord- og sydvæggene, danner i rummets østside en niche og er samtidig bæring for øvre del af tårnets østmur. På undersiden iagttages mørtelspor efter de brædder, hvorpå opmuringen foregik. Den særprægede konstruktion er anvendt flere steder i stiftet,²⁹ og sammen med andre træk godtgør den, at tårnet har været højere, end det er i dag. Bortset fra præstens bemærkning 1791¹⁷ om, at der i tårnet er ni(!) lydhuller, foreligger der ingen oplysning om det forsvundne klokkestokværk og de gavle og taget, som har afsluttet bygningen. Ifølge synsprotokollens beskrivelse 1862 blev toppen 1799 afløst af det eksisterende tvedelte pyramidespir.

Tårnet er tidligst omtalt 1614,¹⁹ da tømreren udførte en ny, udvendig trappe og det følgende år en dørfløj til den højsiddende indgang. Begge dele er siden hen fornyet gentagne gange. Som nævnt fremgår byggetekniske skavanker

første gang 1681-82, da der på vestsiden havde vist sig en revne »fra øverst til nederst«. Man akkorderede med Anders og Rasmus Knudssønner af Horsens om at »opmure forsvarligt«. Under dette arbejde stødte håndværkerne på »benådningsbrev« fra Christian IV (jfr. ovf. med note 15).

I hundredåret for denne istandsættelse var der atter revner, og synet påpegede behov for reparation og ankere. Protokollens formuleringer og en opfølgende advarsel fra biskoppen var øjensynlig farvet af, at sognemændene netop havde erhvervet kirken (s. 4627). 1790 var især tårnet brøstfældigt, men året efter blev en udbedring sat i værk, og kirken kunne »passere« for syn. 1798 og 1799 trængte den dog til en hovedistandsættelse, særskilt anføres tårnets sydside, hvorefter »en betydelig reparation« fandt sted i de følgende somre.²⁰ Næste omtale er den nævnte fra 1862, der beskriver det nuværende spir.

Fig. 9. Indre set mod vest. H. Wichmann fot. 1996. - *Interior to the west.*

Lignende delte tårnafslutninger kendes andre steder i stiftet³⁰ og er utvivlsomt inspireret af domkirkens barokke hætte (s. 295). Nedre afsnit har fra begyndelsen, ligesom i dag, været teglhængt, mens toppen, der ligesom de fire kviste med glamhuller oprindelig var spånklædt,¹⁸ 1922 blev belagt med kobber; istandsat 1975.

Det relativt store *våbenhus* er rejst foran den af skibets døre, der vender mod landsbyen og derfor nok blev foretrukket, da man besluttede at bygge forhal. Eftersom portalen sidder i langvæggens vestre femtedelspunkt, dvs. temmelig vestligt, blev våbenhusets placering ganske tæt ved skibets vestgavl.

Bygningen er opført overvejende af rå kamp på en synlig syld af marksten;³¹ i bagmurene

indgår en del munkesten. Der er ingen daterende enkeltheder, og tilmed bærer særligt gavlen præg af ændring og ommuring. Herhen hører gesimsen og dørhullet, der er udvidet ved borthugning af murværk. Ifølge beskrivelsen 1862 var der dengang i østsiden »et ubetydeligt lille vindue med en rude«. De to eksisterende er etableret i 1860'erne, på samme tid som bræddeloftet blev udbedret og pudset. Nye bjælker og loft opsattes 1941, da også et linoleumsgulv måtte vige for mursten. Det er formentlig ved denne lejlighed, rumhøjden blev øget. Loft og bjælker atter fornyet 1996.

Vedligeholdelsen i nyere tid synes i øvrigt gennemgående at have været ret upåklagelig. Tidligste omtale er fra begyndelsen af 1600'erne¹⁹ og

Fig. 10. Indre set mod øst. H. Wichmann fot. 1996. - *Interior to the east.*

drejer sig blot om rutinemæssig kalkning og tagarbejde. Som nævnt var der i 1680erne stabilitetsproblemer i tårnet, og det var også her, der i slutningen af 1700erne igen var behov for reparation. Heraf fulgte antagelig den nævnte, indgribende ændring af toppen. Desuden skal nævnes, at visse udbedringer gennemførtes 1743 (jfr. nedenfor).

Efter en ikke nærmere beskrevet istandsættelse 1804,³² viste det sig 1807, at korhvelvet trykkede faretruende på østgavlen, og man ønskede opsat et bjælkeloft i stedet. Risikoen for nedstyrtning ansås for overhængende, og »alteret blev flyttet til korsdøren«. Kancelliet afslog tilladelse til hvelvets nedtagning,³³ hvorefter der 1831³⁴ gennemførtes en hovedreparation,

som bl.a. betød gavlens ommuring med tilføjelse af støttepille på indersiden.

Revner, der omkring 1840 var konstateret i skibets hvelv, gav anledning til en reparation, men lå utvivlsomt også bag synets forslag 1856²² om opmuring af to piller på nordsiden. Formentlig bragtes kun den ene, fortsat eksisterende til udførelse; i hvert fald var der 1862 kun én. 1884 kasserede synet skibets østre taggavl.

H. P. Nielsen, Odder, forestod 1941 en istandsættelse, der navnlig angik våbenhuset, og omkring 1960 ledede han facadeudbedringer på tårn og våbenhus.

Gulvene består siden den af H. P. Holm Nielsen, Odder, foreståede ny- og omlægning i midten af 1980'erne af gule sten på fladen; trægulv i

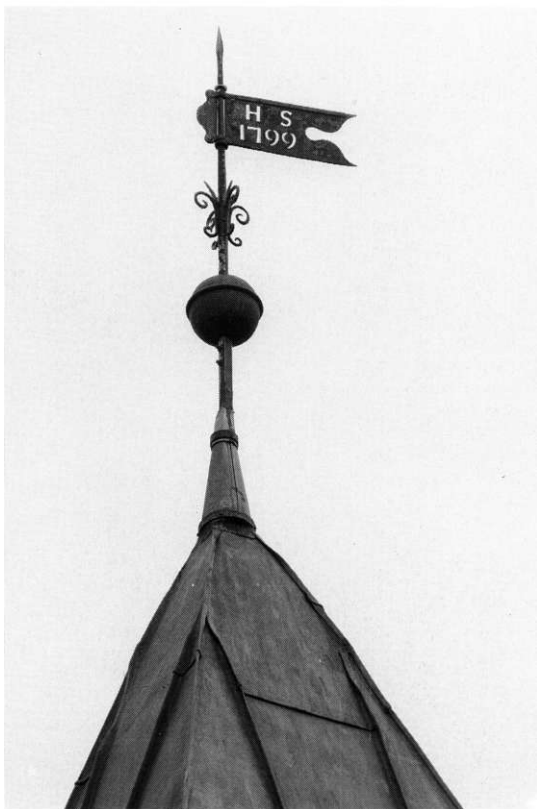

Fig. 11. Vindfløj (s. 4637). Henrik Wichmann fot. 1996. - *Weathervane*.

tårnrummet. Den tidligste omtale af gulvmateriale er fra 1702²⁰ og nævner, at der i koret lå mursten. 1614¹⁹ havde mureren »forfærdiget« gulvene, der kan have været af mursten. Sådan forholdt det sig i hvert fald 1791,¹⁷ dog lå der kampesten under bænkerækkerne. Synsprotokollens beskrivelse 1862 redegør omhyggeligt for sagen og oplyser, at der i kor, gang og våbenhus lå mursten på kant, mens de i tårnet lå på fladen. I stolene var der stadig rå kamp, mens en række gravsten optog et stort areal i gangen (jfr. fig. 28). Samtidig fremsattes ønske om ændringer; dels skulle der lægges mursten under bænke, dels skulle der inden for skranken i forbindelse med forandring af dennes form lægges tavlemalet trægulv. Få år efter var dette råddent og udskiftedes med mursten. I begyndelsen af vort århundrede iværksattes en serie omdannelser med nyt gulv i koret og genetablering af træ-

gulv nærmest alteret; samtidig flyttedes gravstenene til tårnrummet. 1941 lagdes der træ under stolene.

Vinduerne i kor og skib er et resultat af synets ønske 1872, da de dengang eksisterende »på en i kirkelig henseende anstødelig måde er af forskellig form«. Nu er alle rundbuede, udvendig falsede, indvendig smigede; 1881 blev tårnrummets bragt i orden.²² Vinduer er ikke omtalt før 1803,²⁰ da man fandt dem, der var, dårlige og for små. Efter fornyelser først i 1850'erne²¹ konstaterede præsten i sin beskrivelse 1862, at der sad støbejernsrammer i tårnet og i skibets nordside, mens de tre i kirkens sydside havde blysprosser.¹⁸

Tagene har siden 1959 alle været teglhængte, når bortses fra øvre del af tårnets spir. Tagmateriale nævnes første gang 1614 med den bemærkning, at mureren havde lagt nogle tagsten op; året efter blev nedblæst bly ordnet. Mindre vedligeholdelsesarbejder foregik i de følgende år, da murerne Hans fra Horsens og Lars fra Skanderup bl.a. reparerede taget med 200 tag-

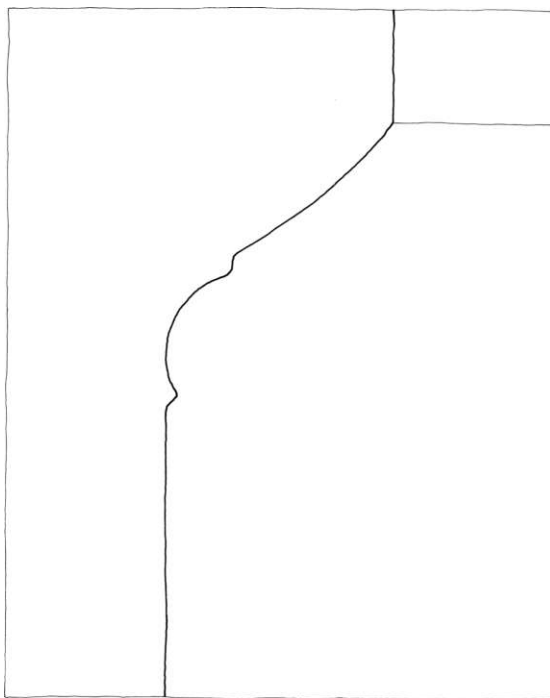

Fig. 12. Skibets sokkel i det sydvestre hjørne (s. 4630), 1:2. KdeFL 1997. - *Moulding of the plinth at the south-west corner of the nave*.

Fig. 13. Plader fra korets 1959 nedtagne blytag (s. 4637). Henrik Wichmann fot. 1996. - *Sheets of lead from the roof of the chancel.*

sten købt på Tyrrestrup. Jacob blytækker fra Rye var i funktion på kirken 1619.¹⁹ I forbindelse med udbedring 1684-85³⁵ nævnes bly på kirkens sydside; tilsvarende synes at fremgå af den flere gange nævnte beskrivelse fra 1791, hvor det dog hedder, at seks fag på skibet er teglhængte. Samme fordeling (jfr. fig. 3) fremgår af synsprotokollen under 1862 og eksisterede frem til 1909, da skibets bly udskiftedes med tagsten; 1959 kom turen til koret. Ved denne lejlighed blev fire stemplede *blyplader* (fig. 13) taget fra og gemmes nu i tårnets mellemstokværk. Udbanket som reliefer med en blanding af skriveskrift og versaler skrevet: 1) N. H. S. K. 1743 30:Maÿ. 2) Kronet spejlmonogram, antagelig for Elisabeth Ochsen, der netop havde erhvervet kirken (s. 4627) og ikke uden problemer var gået i gang med forbedringer (jfr. ↑pulpitur). 3) ANNO 1743 30 May. 4) Gud ALeNe Ære og MINE fin-

der TIL SKAME. Pontoppidan (DaAtlas, s. 206) vil vide, at nedennævnte remse med Top og Brok også stod på kirkens blytag.

Tagværket i skibet er af fyr, hvilket tidligst er nævnt i synsprotokollens beskrivelse 1862, mens korets egetømmer nu røber, at en omfattende udskiftning fandt sted ved tagets fornyelse 1959.

Opvarmning med varm luft fungerer siden 1965 med fyr i redskabsrummet. Kirkens første ↑kakkelovn blev 1887 opstillet i skibets nordøstre hjørne (jfr. fig. 28), hvor en kvindestol var fjernet. Varmtvandsværk med nedgravet fyrrum på skibets nordside blev installeret 1908 og fornyet 1927.¹⁸ Elektricitet indlagt 1929 (jfr. lov af 30. juni 1922).

Vindfløjen (fig. 11), der er istandsat 1975 sammen med spiret, er ifølge Uldall »nylig« opsat; over kugle og volutbøjler bærer fanen bogsta-

verne »H S« og årstallet 1799. Dette sidste er antagelig hentet i synsprotokollens ovennævnte oplysning, mens bogstaverne formentlig står for Hylke Sogn(ebeboere).

†*Kalkmaleri*. 1899 maledes korets østvæg med lyslilla kalkfarve (jfr. fig. 28),¹⁸ der senere formentlig blev afløst af en mørkere nuance.

INVENTAR

Oversigt. Kirkens ældste inventarstykke er den romanske granitdøbefont, hvoraf dog kun kummen er bevaret. Fra den katolske tid stammer derudover kun en *bispefigur fra 1250-1275, nu i Nordiska Museet i Stockholm, men kirken har frem til 1800'ernes sidste fjerdedel haft både et †korbuekrucifiks og en senmiddelalderlig †altertavle. Det sydtyske dåbsfad er fra 1550-1575, alterstagerne fra o. 1600, mens kalken færdiggjordes 1615. Inventaret i øvrigt domineres af prædikestol og himmel, begge dateret 1641 og sandsynligvis skåret i Oluf Olufsens værksted i Hedemølle. Fra næsten samme tid er de genanvendte stolestagedavle fra 1600'ernes første halvdel, to af gavlene dateret henholdsvis 1629 og 1646. Ni *gavle er nu i Horsens Museum. I 1700'erne anskaffedes en oblatæske, udført af Århusguldsmiden Mikkel Gregersen, en ny klokke, omstøbt 1763, muligvis af Johan Martin Reiffenstein i København, samt en pengeblok. I den nygotiske alteropbygning fra 1879 er et maleri signeret af Andreas Fritz 1878. Ved en istandsættelse 1941 erstattedes inventarets mange egetræsådrede lag fra 1800'erne af en bemaling i brune og grå nuancer med forgyldte detaljer.

Alterbord (sml. fig. 14), 1879,¹⁸ indgår i en samtidig alteropbygning af fyr, 186x79 cm, 94 cm højt. I forsidepanelets midterste fyldingsfelt ses et profileret firpas med græsk kors i lavt relief, sidepanelerne har hver to felter; bagsiden har låger og skuffer. Bemaling fra 1941, som altertavlens (jfr. ndf.). †*Alterbord* flyttedes 1812 fra koret til korbuen af frygt for hvælvets nedstyrtning (sml. s. 4635),³² sandsynligvis retableret året efter.³⁴

†*Alterklæder*. 1673 omtales alterklædet som helt formuldet,³⁶ muligvis identisk med det, der i inventariet 1681, beskrives som gammelt, af kátun (lærredsvævet bomuldsstof).³⁵ Dette erstattedes før 1702 af et omhængsklæde, af blå-

Fig. 14. Alteropbygning fra 1879 med signeret maleri, Noli me tangere, udført 1878 af Andreas Fritz (s. 4639, 4640). H. Wichmann fot. 1996. - *The altar setting as from 1879 with signed painting by Andreas Fritz in 1878 depicting Noli me tangere.*

og hvidmønstret fløjel med midterstykke af blå damask, kantet med guldksiplinger. Skænket af Marsille Gable, brigader Jørgen Rantzaus frue (jfr. †kalkklæder).³⁷ 1791 var det daglige alterklæde gammelt, forslidt og forrevet, men til højtiderne benyttedes et rødt af fløjel, smykket med brede sølvtrusser.¹⁷ Mellem 1854 og 1862 anskaffedes et nyt rødt klæde med kors midtpå samt rækker af uægte guldgaloner.¹⁸

Altertavle (fig. 14), 1879,¹⁸ er et maleri indfattet i en nygotisk, portalformet og korskronet ramme. Maleriet, dateret og signeret »A. Fritz 1878« i nedre højre hjørne, olie på lærred, forestiller *Noli me tangere*.³⁸ Kristus i hvid kjortel ses stående i klippegravens åbning mod den morgenrødmende himmel. Neden for trappe-trinnene op fra gravkammeret knæler Maria Magdalene med opstrakte arme, iført mørk lavendelblå kjole og brunt tørklæde. Rammeværkets bemaling i grå og brune nuancer med forgyldning på profileret og detaljer er fra 1941. På fodstykket er malet med gyldne versaler: »Kom Jesus ihu, som er oprejst fra de døde. 2. Timoth: 2,8.« Tavlen stod tidligere med egetræsmaling, i alt tre lag, det yngste udført 1903 af maler A. Lauersen, Hylke,³⁹ med uægte guldstaffering og med næsten samme forgyldte indskrift med skriveskrift i fodstykket. På begge sider af tavlen ophængtes o. 1903 uldne *†forhæng* på jernstænger.¹⁸

†*Altertavler*. 1) En senmiddelalderlig skabstavl med efterreformatoriske tilføjelser solgtes eller tilintetgjordes o. 1880. Inventariet 1862 giver, sammenholdt med sognepræst Ostenfelds beskrivelse 1879, et godt billede af den forsvundne tavle.⁴⁰ Den middelalderlige del bestod af en forholdsvis lille skabstavl med et sæt fløje, ca. 150x130 cm i lukket tilstand, med åbne fløje ca. 260 cm bred. I midterskabet var tre figurer: Maria med barnet, Nådestolen og Johannes Døberen med lam, ca. 100-125 cm høje, sandsynligvis stående og i nævnte rækkefølge, idet tavlen, efter pastor Ostenfelds mening, var meget lig den i Østbirk (s. 4456). I hver af fløjene var seks ca. 30 cm høje figurer i to rækker over hinanden, rimeligvis helgener, hvoraf præsten kun havde kunnet identificere to, S. Kristoffer og S. Jørgen. En senere trekantgavl med påmalet øje, smalle påsatte vinger og en ca. 80 cm høj predella med en del skriftsteder øgede tavlens højde til ca. 315 cm. Disse tilføjelser kan hidrøre fra en renovering 1674, da tavlen blev anstrøget, malet og forgyldt.²⁰ Året forinden var den omtalt som gammel og formuldet.³⁶ 1771 noterede Søren Abildgaard, at der ikke fandtes indskrifter. Tavlen blev malet og forgyldt 1865,¹⁸ men

Fig. 15a-b. *Helgenfigur, fra 1250-1275, siddende ærkebiskop; a. set forfra, b. set bagfra. Siden 1887 i Nordiska Museet i Stockholm (s. 4639). Verner Thomsen fot. 1992. - **Figure of saint, 1250-1275, seated archbishop; a. from the front, b. from the back, the head's conical peg is clearly seen.*

omtalt blot ti år senere som et gammelt, anstødeligt og slet billedskærerarbejde, der burde erstattes.²²

Muligvis som afstivning for dette alterskab gjordes 1619 et nyt (tømmer)værk, hvortil brugtes to lange opstandere, to stolper og syv løsholter, udført af to tømmermænd med to karle til hjælp.¹⁹

2) 1616 betalte Anders Bertelsen, skriver på Skanderborg, for en gammel tavle, der ikke mere kunne bruges i kirken.¹⁹

**Helgenfigur* (fig. 15a-b), 1250-1275, af eg, 51 cm høj, forestillende en siddende ærkebiskop på en profileret bänk, hvis afrundede fodstykke delvis er afbrudt (figurens venstre fod mangler). Det smalle ansigt har umodellerede øjne, markante kindben, afbrudt næse og ret kort fuldskæg. Under mitraen ses halvlångt, bølget hår. Ærkebiskoppens værdighedstegn, palliet, hviler

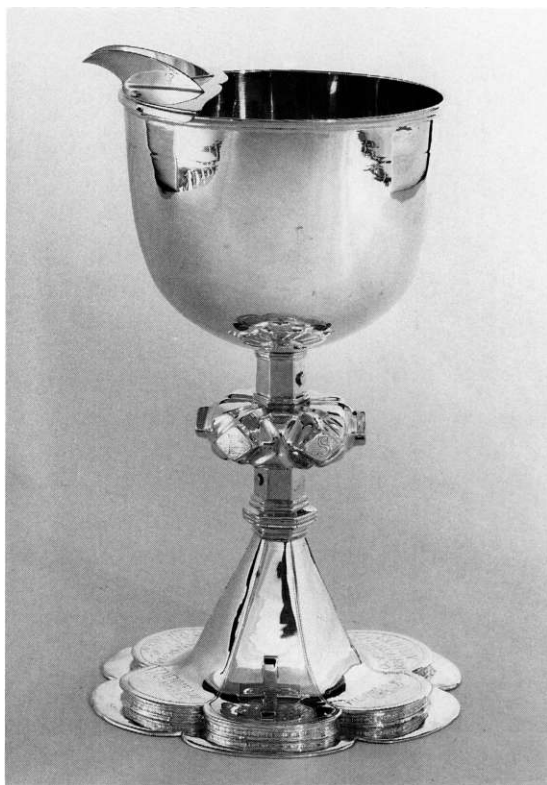

Fig. 16. Alterkalk med indskrift, der omtaler gave fra 1608, kalken dog først færdiggjort 1615 (s. 4640). H. Wichmann fot. 1996. - *Chalice with inscription mentioning donation of 1608, but not completed until 1615.*

på causulaens (messehaglen) skulderparti, rester af amictus (halslin) ses ved halshullet, mens nedre del af manapien (håndlin) kan identificeres ved hans venstre knæ. Under causula bærer han dalmatica, (stola?) og alba (messeskjorte). Hovedet, som er skåret separat, har en konisk tap, der nu sidder løs, da både tap og hul er beskadiget. Begge underarme, oprindeligt fæstnet i taphuller, mangler. Figuren har kraftigt hullet bagside. Træet, der nu er meget frønnet og bærer spor af insektangreb, står afrenset, kun med spor af nyere, sort farve på dragten. 1887 overdraget til Nordiska Museet i Stockholm (inv. nr. 52.773).⁴¹

Alterkrucifiks, 1959, af eg,⁴² 64 cm højt, skåret af E. Kahl Kristensen (signeret og dateret på soklens bagside). Romansk type med fire nagler; i blankt træ, korset forgyldt langs kanten.

Altersølv. Kalk (fig. 16), med indskrift fra 1608, da Niels Bertelsøn og hustruen Iahan Piersdatter skænkede arbejdslønnen, dog først færdiggjort 1615.¹⁹ Den 20,5 cm høje kalk har høj, sekstunget fod på ret bred fodplade og standkant med vandret stav og rudet. På en af fottungerne, markeret ved graverede konturlinjer, er et nyere støbt kors flankeret af årstallet: »16 - 08«. På de øvrige tunger er indgraveret med versaler: »Thenne kalck hører til Høлке kirke oc foreret Niels Bertelsøn oc hans hvsrv Iahan Piers daater arbidth løn til kieren«. De sekskantede skaftled har profilstave ved overgangen mellem de forskellige led. Knoppen er sengotisk af form med spidse, drevne tunger på over- og underside og med seks fremspringende, glatte rudebosses, der på forsiden har graverede versaler: »Ihesus«. Ved det glatte bægersmundingsrand ses, at det er forhøjet ca. 1½ cm, hvilket skete o. 1700.²⁰ Den tilhørende disk er 14,5 cm i tv., glat med graveret hjulkors på den 2,5 cm brede fane. Kalk og disk omtales første gang 1615.¹⁹ 1862 opbevarede sættet i et træfuttal.¹⁸

†*Kalkklæder*. Før 1702 skænkede den ovf. nævnte Marsille Gable (jfr. †alterklæde) to kalkklæder, af hhv. lærredsvævet bomuld og blåt og hvidt mønstret fløj, nok samme stof som alterklædet.⁴³

Oblatæske (fig. 17), o. 1720, udført af Århusguldsmiden Mikkel Gregersen, der har leveret to nært beslægtede æsker til hhv. Mårslet 1721 og Storring 1724 (s. 2270 og 2071). Den cylin-

Fig. 17. Oblatæske, udført o. 1720 af Mikkel Gregersen (s. 4640). H. Wichmann fot. 1996. - *Wafer box made c. 1720 by Mikkel Gregersen.*

Fig. 18. Berettelsessæt, udført o. 1866 af Peter Hjort, Horsens (s. 4641). H. Wichmann fot. 1996. - *Communion set, made c. 1866 by Peter Hjort.*

driske æske er 5 cm høj, 8,5 cm i tv. med regnet fodpladen, der er bølgeriflet ligesom lågkanten. På det hvælvede låg er en dreven bort af skråløbende, radiale rifler («kvadronnering» = godronnering) omkring den flade, blanke overside, beregnet til indskrift. Under bunden (fig. 42) ses to ens mesterstempler (Bøje II, 1982, variant af nr. 5887). Æsken er tidligst omtalt 1862.¹⁸

†*Oblatæske*, af tin, nævnt første gang 1681,³⁵ endnu i brug 1702.²⁰

Vinkande, o. 1865,¹⁸ af sort porcelæn fra Bing & Grøndahl, nu ude af brug. †*Vinkander*. 1) En kande svarende til den bevarede anskaffedes o. 1860, bevaret endnu o. 1900 (jfr. fig. 28). 2-3) 1862 fandtes to ældre kander af blik, hvoraf den ene, o. 1865, blev malet for at tjene som dåbskande (jfr. s. 4643).¹⁸ En †*vinflaske* af tin, 1681 benyttet til at hente messevinen i,³⁵ nævnes sidste gang 1702.²⁰

Vinskummeske, muligvis fra 1903, med Københavnsmærke (19)03 og gardeinmærke for Simon Groth (1864-1904); nygotiske graveringer på skaftet.

Berettelsessæt (fig. 18), o. 1866,¹⁸ af sølv, med stempel for Peter Hjort, Horsens. Den 13,5 cm høje kalk har rund, flad fod, der rejser sig stejlt mod den lille, flade knop. Bægret er halvkugleformet, og på foden er graveret siksakmønster

og latinsk kors. Under fodens standkant mestermærke (Bøje II, 1982, nr. 6252). Den tilhørende, glatte disk er 7 cm i tv. og fungerer som låg til den flade, cylindriske oblatæske, der er kun 0,5 cm høj og 4,5 cm i tv. Opbevares i cylindrisk papfuttural.

Alterstager (fig. 19), o. 1600, af messing, 31 cm høje, med bred, kraftigt profileret fod, skaft med vaseformet led under profileret og baluster, flad profileret lysekål og sekundære lysepigge af bly. Stagerne, der indbyrdes har små afvigelser i højde og detaljer, svarer til dem i Skallerup og Hørve,⁴⁴ og er tidligst omtalt 1661, da de var uden lys,⁴⁵ 1702 nævnt som to gode messing lysestager.²⁰ *Syvarmede lysestager*. 1) (Fig. 20), skænket 1916, af rødlig messing, 51 cm høj, svarende til den i Tåning (s. 4608), med ottesidet, profileret fod og kantede arme med led, der er afstemt efter armenes form. På fodens standkant er graveret med skriveskrift: »Johs. Aab. 1:13« og »Hylke Kirke 1916«. 2) O. 1916, en såkaldt Titusstage, med trappefod, 47 cm høj. På nederste trins overside ses graveret med skriveskrift: »Skænket af J. A. M. Rothaus født i Hylke 2-1-1862 Deo Soli Gloria«.

Fig. 19. Alterstager fra o. 1600 (s. 4641). H. Wichmann fot. 1996. - *Altar candlesticks, c. 1600.*

Fig. 20. Syvarmet lysestage, skænket 1916 (s. 4641). H. Wichmann fot. 1996. - *Seven-armed candlestick, donated in 1916.*

Et *†røgelsekar* nævnes tidligst 1681 som et gammelt ildfad at hente ilden udi,³⁵ sidste gang nævnt 1702, da ildfadet, af støbt materiale, var gået sønder.²⁰

Messehagler. 1) O.1980, af lilla hør med indvævet mønster af franske liljer i en lysere nuance, mørkere liljer danner rygkorset, indrammet af sølvbånd. Opbevares i præstegården. 2) 1889, af rødt silkefløj med latinsk rygkors og guldgaloners langs kanten, af skjoldtypen. Nu ude af brug, opbevares i præstegården.

†Messehagler. 1681 omtales en hagel af rødt fløj,³⁵ vistnok den samme, som 1702 beskrives med kanter og rygkors, opbevaret i skabet ved siden af *†skriftestolen* (jfr. s. 4647).²⁰ 1862 er haglen af sort fløj med kors og kantet af sølvgaloner.¹⁸

Alterskranke, 1865, bestående af støbejernssøjler med bladkapitæl og kanneleret skaft, der forneden flankeres af små rocailler og med nyere håndliste og hylde til særkalke. Tresidig, retvinklet opstilling med afrundede hjørner, som ønsket 1862.¹⁸ Står nu brunmalet med forgyldte detaljer.

Den tidligere *†alterskranke*, der 1791 behøvede en lille reparation,¹⁷ omtaltes 1862 som strækende sig lige over koret og med to låger til at lukke op.¹⁸

†Læsepult(?) kendes kun som udgift til 1½ tylv brædder, til en bogstol, købt 1618 i Horsens.⁴⁶

Døbefont (fig. 21), romansk kumme, af granit, med fod fra 1942 af rødlig, granit udført af billedhugger C. Liljenskjold.⁴⁷ Den 44 cm høje, bægerformede kumme er indvendig 22 cm dyb (uden afløbshul), tvvm. 65 cm. Neden for mundingsranden løber en dobbelt tovstav i meget fladt relief. Af vertikale tovestave, forneden samlet af omløbende tovstav, deles kummen i fire lige store felter, hvert med et Georgskors i relief. Noget nær samme opdeling af kummen ses ifølge M. Mackeprang (*Døbefonte* s. 58, 338) på Serupfonten (Viborg a.). Fodens udsmykning svarer til kummens.

Fonten, muligvis kun kummen, er tidligst nævnt 1668.³⁶ 1829 ønskedes fodstykket fornyet,²¹ hvilket må være sket før 1862, da fonten dette år beskrives som stenbækken på træfod. 1866 erstattedes denne af en cementpudset murstenssokkel. Samtidig ønskedes kummen afrenset for maling og soklen oliemalet i en passende farve.¹⁸ Det ser dog ud til at hele fonten male-

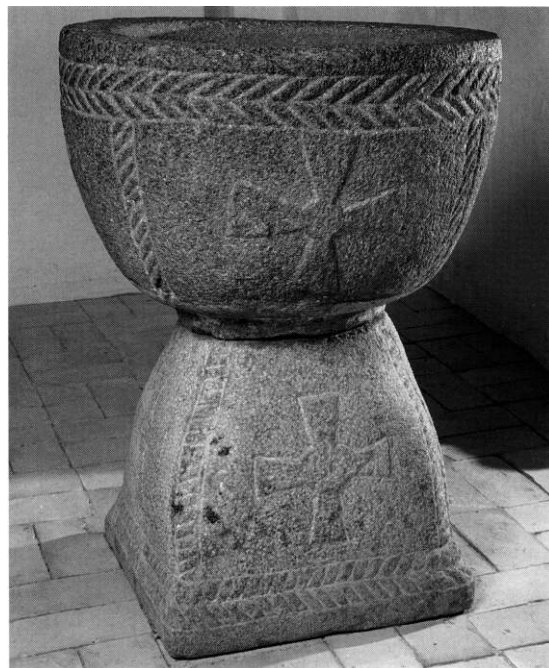

Fig. 21. Døbefont, romansk kumme af granit med fod fra 1942 (s. 4642). H. Wichmann fot. 1996. - *Font, Romanesque granite basin on a base from 1942.*

Fig. 22. Sydtysk dåbsfad fra 1550-75 (s. 4643). H. Wichmann fot. 1996. - *South German baptismal dish, 1550-75.*

des, eftersom man 1889 ville have den befriet for oliemalingen.⁴⁸ Stod 1862 i korets nordvestre hjørne, nu i skibet ved triumfvæggens nordside.

Dåbsfad (fig. 22), o. 1550-75, sydtysk arbejde, af messing, 53 cm i tv. med drevet og punslet ornamentik. I bunden en fantasiudgave af det habsburgske kejservåben (jfr. Odense Vor Frue k., dåbsfad nr. 1) omgivet af en i forbindelse med dette motiv ofte forekommende minuskelindskrift: »Got sei mit vns« gentaget fire gange.⁴⁹ Heromkring er en krans af spidsovaler med skiftevis margueritlignende og palmetformet blomst, yderst en stemplet ring. På fanen ligeledes stemplede ornament og et graveret bømærke i rankeomkranset skjold med initialerne AS ovenover og året 76 nedenunder (fig. 43), svarende til dåbsfad i Rørby (DK. Holbæk s. 1524).⁵⁰ Fadet må være kommet til kirken mellem 1668, da »en kedel i fonten fattedes«,³⁶ og 1702, da »et godt messingbækken fandtes heri«. ²⁰ 1897 var fadet utæt og ønskedes loddet.¹⁸

Dåbskande (fig. 23), 1869, af tin, udført af »Hans Høy« (hofkandestøber Hans Christensen Høy), København, hvis navn er stemplet med versaler på forsiden af den flade hank,⁵¹ 25 cm høj inkl. knop. Af kandestøberens sædvanlige

type »chokoladekandeform«, sml. Åle og Yding (s. 4370 og 4532), med hulet hals og pæreformet korpus, hvorpå med skriveskrift er graveret »Hylke Kirke 1869«.

†*Dåbskander*. En kaffekedel af kobber, anskaffet til »vand ved dåben«, ønskedes ved synet 1846 erstattet af et til handlingen mere passende redskab.²¹ En kort overgang i 1860'erne benyttedes en alterkande af blik (jfr. s. 4641), der var malet for at tjene som dåbskande.¹⁸

Et †*korbuekrucifiks* blev 1702 beskrevet som smukt og vel stafferet og placeret over †briksdøren,²⁰ sandsynligvis på korbuebjælken over korgitteret (jfr. ndf.). 1862 var det store krucifiks anbragt østligst på skibets nordvæg,¹⁸ nævnt samme sted senest 1886.

†*Korgitter*. Omtalen 1702 af en briksdør (jfr. ovf.) sandsynliggør, at der imellem kor og skib har været et korgitter.²⁰

Prædikestol (fig. 26), ifølge indskrift opsat 1641. Stolen, der tidligere har været tilskrevet billedskæreren Oluf Olufsen i Hedemølle,⁵² er på grund af sine barokke elementer dog næppe skåret af mester selv, men nok i hans værksted.

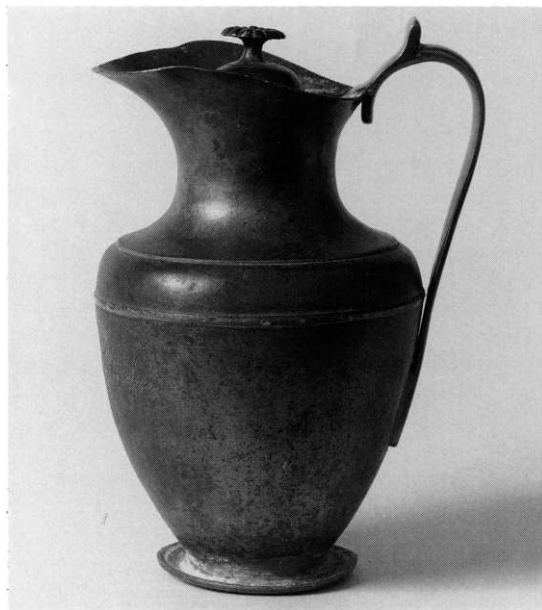

Fig. 23. Dåbskande fra 1869, af tin, udført af hofkandestøber Hans Christensen Høy, København (s. 4643). H. Wichmann fot. 1996. - *Pewter baptismal ewer from 1869, made by Hans Christensen Høy of Copenhagen, pewterer to the court.*

Fig. 24. Englehoved på prædikestol fra 1641, jfr. fig. 26 (s. 4644). H. Wichmann fot. 1996. - *Angel's head on the pulpit from 1641, cf. fig. 26.*

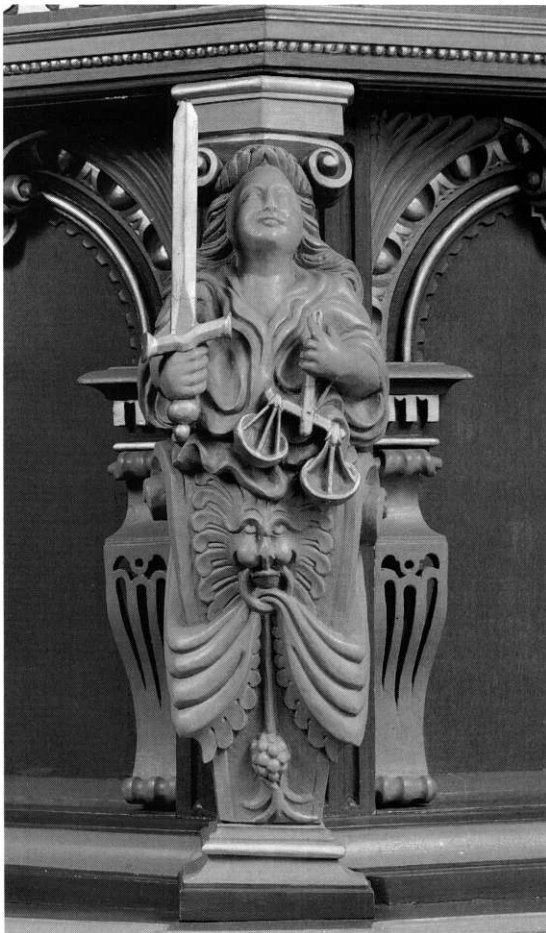

Fig. 25. Dydeherme, Retfærdigheden med vægt og sværd, på prædikestol fra 1641, jfr. fig. 26 (s. 4645). H. Wichmann fot. 1996. - *Term on the pulpit from 1641 representing the virtue Justice, with scales and sword, cf. fig. 26.*

Kurven har fire fag, rigt smykket med fladsnit på gesims- og postamentbjælke. Under kronesimsens beslagværk bærer frisefelterne en indskrift med skråtstillede, til dels sammenskrævede reliefversaler: »Saalige er de som hører Gvds or oc bevar det Lve 11 1641« (Luk. 11,28). På gesimsens hjørnebøjler sidder englehoveder (fig. 24). Storfelterne har arkader med æggestav i buen og bladornamenter i sviklerne, de gennembrudte volutformede pilastre har profilkapitæl med tandsnit. Foran hvert af stolens hjørner er placeret en fritstående dydeherme. Hermeskæftet er smykket med draperi og volutter samt løvehoved med nedhængende kvast ophængt i løvens flabring (fig. 25). Hermerne, der står på postamentsgesimsens profilerede fremspring bærende volutkapitæler, har langt, lokket, laurbærkranset hår og repræsenterer fra øst: Styrken med søjle, Troen med kalk og (nyt) kors, Håbet med ravnslignende fugl og anker, Retfærdigheden (fig. 25), med vægt og sværd (ny klinge) samt Mådeholdet med kande og bæger. På postamentbjælkens fremspring er løvehoveder, mens der under fodlistens fremspring hænger englemasker (nye). Hængestykkerne herimellem har bøjleformede volutter omkring halvrosen.

Stolen, som hviler på en firesidet stolpe, formodentlig fra 1903, står ved skibets sydvæg med samtidig opgang langs triumfvæggen. Opgangen har lette, flade og gennembrudte balustre, herover en bred frise med tandsnit under håndlisten.

Lydhimlen (jfr. fig. 26), ligeledes fra 1641, er fra samme værksted som stolen. Den er sekssidet og til dels med samme udsmykning med løvemasker på hjørnekonsoller under profileret kronliste og hængestykker mellem (nye) englehoveder. Gesimsbjælken har reliefskåret pærestav og i frisefelterne en indskrift med reliefversaler svarende til stolens: »Begier ieg af Heren det haeved ieg girne at ieg mate bleve i Herrens hvs atid Psme 28 1641« (Sl. 27,4). På kronlistens overside findes huller efter nu manglende topstykker. Lydhimlens underside er ved profilerede lister opdelt i seks felter omkring en dobbeltbladet midtroset med drucklase, hvorfra hænger en due.

Fig. 26. Prædikestol fra 1641, sandsynligvis skåret i Oluf Olufsens værksted i Hedemølle (s. 4643). H. Wichmann fot. 1996. - *Pulpit from 1641, probably carved by Oluf Olufsen's workshop in nearby Hedemølle.*

Prædikestolens hermer, arkadernes gennembrudte pilastre, løvemaskerne samt postamentbjælkens fladsnit og hængestykker foruden opgangen har nære paralleller på den samtidige prædikestol i Vedslet (s. 4688). Desuden er løvehoveder og hængestykker, både på stol og him-

mel, samt himlens opbygning nært beslægtet med stolen i Tønning fra 1642 (s. 4062).

1941 blev stol og himmel snedkermæssigt istandsat og suppleret med nye englehoveder skåret efter dem i Vedslet. Samtidig stafferedes begge dele i lighed med altertavlen, i brune, grå

og hvidgule nuancer med forgyldning, bl.a. på dydesymboler og indskrift; felterne på lydhimlens underside maledes blågrå.

1702 oplyses, at såvel stol og opgang som himmel aldrig havde været malet.²⁰ Ved istandsættelse 1941 identificeredes fire farvelag under det nuværende, ældst en mørkegrå bemaling, der i rødbrune arkadefelter havde hvidmalede indskrifter med skriveskrift, muligvis udført efter 1841, da stolen trængte til maling.²¹ Herover to lag egetræsådring, det ældste vistnok fra 1865, da stolen istandsattes med maling og forgyldning, det næste muligvis fra o. 1880.¹⁸ Endelig endnu en egetræsbemaling fra 1903 (jfr. altertavle), med detaljer i mørkebrunt og guld. I arkadefelterne var en gylden indskrift med skriveskrift, det første felt dog tomt: 2) »Frygt ikke, tro kun. Ma. Evg: 5-36.« 3) »Vi ere frelst i Haabet. Rom. 8-24.« 4) »Kærligheden skal skjule Syndens Mangfoldighed. 1. Pd.4-5.«

Ved synet 1865 ønskedes himlen hævet,¹⁸ vistnok først udført efter 1884.²² 1862 var prædi-

kestolens kant foroven beklædt med rødt fløj og guldfrynser, o. 1880 erstattet afbrunt læder.¹⁸

Stolestader, med gavle fra 1600rnes første halvdel, og med skrå ryglæn og salmebogshylde samt vægpaneler fra 1909. Der er tre forskellige typer gavle. Det største antal og de formentlig ældste har cirkelroset i topstykket og er placeret på begge sider af midtergangen. Ni gavle, der blev til overs ved renoveringen 1909, er nu i Den gamle By i Århus (jfr. **stolestadegavle*).

Bænken østligst i skibets sydside, har en gavl (fig. 27a), der ved skåret årstal er dateret 1629; den er 90 cm høj og 37 cm bred, med tilsat palmetrydet, cirkulært topstykke fra 1909, svarende til de lidt yngre gavles (jfr. ndf.). Gavlen, der må have markeret en begravelse i kirken (jfr. †begravelse s. 4652), har i brættets forsænkede felt en indskrift med skårne reliefversaler: »Her under leger egrafvet erlig og gvdfrøgtig dane-qvinde Kiersten lensis som bode og død i Ring klaser den 3 marsivs ano: 1629«. På et fotografi fra 1897 (i NM) ses gavlen østligst i skibets nordside, med trekantet afslutning, flankeret af spir og tandsnitliste langs højre side.

Østligst i nordsiden er nu to ens gavle, hvoraf den ene er dateret 1646. Begge har cirkulært, palmetrydet topstykke, som går i et med det plane gavlbræt, der nu er beskåret i begge sider (fig. 27b) og måler 129x26 cm. Under palmedekorationen har gavlene en indskrift med fordybede versaler. På den østligste, hvis bogstaver delvis er sammenskrevne, og enkelte begyndelses- og slutbogstaver mangler, står: »1646 (p)aa Gvd allne aa(?) ieg sat min li(?) A I S«, på den anden ses kun initialerne »M P D«.

Gavlene står nu med bemaling fra 1941 i brune og beige nuancer. Palmetter og rosetter er forgyldte, mens indskriften fra 1629 er i sølv.

Ni **stolestadegavle*, fra 1600rnes første halvdel, nogle af dem kun fragmentarisk bevaret, blev 1909 stillet til side (jfr. ovf.) og deponeredes 1939 i Den gamle By i Århus.⁵³ Gavlene, af eg, er 132-138 cm høje, hvoraf de højeste foruden har en tap til fodplanke. I siderne er spor efter beslag, sikkert til de døre, der kan ses på et ældre fotografi (jfr. fig. 28). Gavlene er nu egetræsmaledet bortset fra en, der er afrenset ned til en blå-

Fig. 27a-b. Stolestadegavle, a. med indskrift, dateret 1629, over Jens' hustru Kiersten, b. fra 1646 (s. 4646, 4652). H. Wichmann fot. 1996. - *Bench-ends*, a. with inscription, dated 1629, in memory of Jens's wife Kiersten, b. from 1646.

Fig. 28. Indre set mod øst o. 1900. Ældre fot. i NM. - *Interior to the east, c. 1900.*

grå farve, på hvilken over cirkelrosetten er malet med gult »No 2«. ⁵⁴

Stole i kirken omtales første gang 1616, ¹⁹ 1668 nævnes de både i skibet og tårnrummet, dog var de i tårnet »ganske øde« 1673. ³⁶ 1791 beskrives de som åbne, lave stole med gavle afeg og sæder af fyr, ¹⁷ og 1806 noteres, at ryglæn (rækkeværk) manglede i fruentimmerstolene. ²⁰ 1862 fortælles, at alle stole var lukkede (jfr. ovf.), men uden lås, i alt 40 stole, 18 i nordre side, 15 i syd og syv i tårnet, henholdsvis fire mod nord og tre i sydsiden. I forbindelse med kakkelovnens anbringelse 1887 fjernedes de øverste kvindestole, dog må gavlene og dørene være bibeholdt, idet de ses på det ovf. nævnte fotografi fra 1897.

1862 var stolene perlefarvede, ¹⁸ muligvis malet i forbindelse med en reparation o. 1830, ²¹ men 1862 ønskedes de overmalet med tre gange egetræsfarve samt lak, hvilket udførtes 1865. O. 1912 maledes de på ny med egetræsmaling. ¹⁸

Bænke. I tårnrummet bag orglet står tre bænke fra o. 1883 samt en tilsvarende på våben-

husloftet. Bænkene er nu malet i brune og brunbeige nuancer svarende til orglet. I forbindelse med *†*pulpiturets nedtagning (jfr. s. 4648) ønskedes tårnrummet, der en overgang frem til 1881 benyttedes som opbevaringsrum, igen indrettet til brug for menigheden og forsynet med seks bænke. ¹⁸ *†Bænke.* 1619 fik våbenhuset nye bænke, ¹⁹ og ved synet 1866 ønskedes to ordentlige, oliemalede bænke med rygstød. ¹⁸

Lænestol til præsten, anskaffet 1865 og anbragt bag alteret. ¹⁸ Afferniseret bøg, med to let buede kopstykker, svungne armlæn og drejede forben; nyere fletsæde.

En *†skriftestol* omtales første gang 1702, givetvis udført 1699 ved kirkens renovering. ⁵⁵ 1791 beskrevet som en indelukket stol af fyrretræ med to vinduer. ¹⁷

†Degnestol, fra 1619, ¹⁹ nævnes 1791 som en indelukket stol af fyr svarende til *†skriftestolen*. ¹⁷ 1862 oplyses, at der kun var plads til to mennesker i stolen, som stod i korets sydvestre hjørne lige over for døbefonten. Lige efter 1864 må den

være fjernet, og degnen anvistes plads i den øverste mandsstol.¹⁸

Pengeblok (fig. 29), 1700rne, dannet af en udhulet egeblok, 74 cm høj, med pånaglede vertikale og horisontale jernbånd. Låget sikres af tre overfald med hængsler, det midterste, hvori der er en pengeslids, er til en dobbeltlås, de yderste til en hængelås. Blokken står nu med maling fra 1941, grålig med brunt på jernbåndene.

Tidligst omtalt 1862 som en blok med firdobbeltslås, til de fattiges kasse, lidt inden for kirkedøren.¹⁸ 1939 deponeredes blokken i Den gamle By i Århus. Man fandt da nogle mønter heri, den ældste fra 1782; en ældre bemaling, grå med sort bort forneden og sortmalede jernbånd, afdækkedes under en egetræsbemaling.⁵⁶ 1941 returneredes den til kirken.¹⁸ Blokken, der tidligere har stået nedgravet i gulvet, er nu ophængt øst for syddøren.

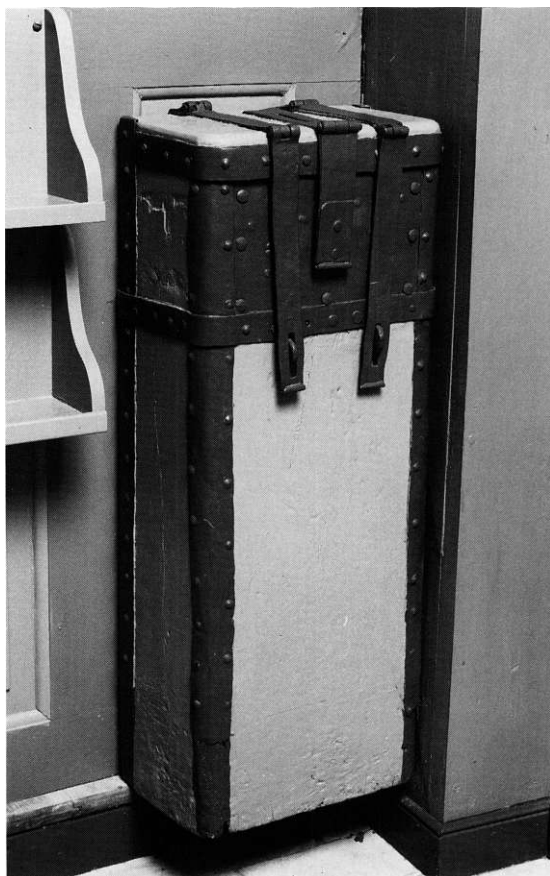

Fig. 29. Pengeblok fra 1700rne (s. 4648). H. Wichmann fot. 1996. - *18th century alms post*.

†*Klingpung*, omtalt 1702 som en gammel tavlepung af sort fløj,²⁰ nok den samme sorte fløjlsprung med skaft, der sidst nævntes 1862 tilhørende den ovf. nævnte pengeblok.¹⁸

Dørfløje. 1941 anskaffedes til våbenhusdøren og skibets syddør to næsten ens fløje af egetræ med jernbeslag. †*Dørfløje*. 1862 var syddøren en almindelig, dobbelt fyldingsdør affyrretræ med lås for og våbenhusdøren en gammel dør uden lås, ligeledes af fyr. 1866 var den sidstnævnte rådden og ønskedes udskiftet med en dobbeltdør affyr, til at åbne indefter og med dobbeltlås.¹⁸

†*Pulpiturer*. 1684 opsattes et pulpitur, da der var pladsmangel i kirken,³⁵ 1702 omtalt uden mangler og med stole.²⁰ Et nyt pulpitur byggedes 1734⁵⁷ af kirkeejer Elisabeth Ochsen Glud,⁵⁸ 1791 nævnt vestligst i skibet.¹⁷ 1862 stod på pulpitret seks stole, tre ved nordre og tre ved søndre side. Alt var af fyrretræ, med perlefarvet oliemaling. 1881 ønskedes pulpitret nedtaget, hvilket skete o. 1883.¹⁸

Orgel (fig. 30), o. 1840, med fem stemmer, bygget af P. U. F. Demant, Dalum, til ukendt lokalitet, muligvis med genanvendelse af ældre pibemateriale; anskaffet 1984. Instrumentet er ombygget o. 1870 af J. A. Demant, Århus, o. 1908 af A. C. Zachariasen, Århus, i forbindelse med flytning til Brenderup kirke på Fyn⁵⁹ og 1951 af Th. Frobenius & Co., Kgs. Lyngby, i forbindelse med flytning til Fruering kirke ved Skanderborg.⁶⁰ Flytningen til Hylke kirke blev foretaget 1984 af Th. Frobenius & Sønner. Disposition før 1951: Principal 8', Gedakt 8', Salicional 8', Oktav 4', Gedaktfløjte 4'.⁶¹ Nuværende disposition: Gedakt 8', Principal 4', Gedaktfløjte 4' (o. 1870), Kvint 2 2/3' (1951, omdannet af Salicional 8'), Oktav 2'. Mekanisk aktion, sløjfevindlade. Facaden, fra 1915, der føjedes til instrumentet i forbindelse med opstillingen i Fruering 1951, er i nyrenæssancestil, tegnet af Harald Lønborg-Jensen, og hidrører fra torglet i Bramminge S. Ansgar kirke (jfr. DK. Ribe, s. 3108); for at passe til orgelhusets bredde udvidedes den med to tilbagetrukne sidedestykker, og samtidig fjernedes hovedparten af et karakteristisk konsolparti med hængestykker.

Fig. 30. Orgel fra o. 1840 med facade fra 1915 (s. 4648). H. Wichmann fot. 1996. - *Organ c. 1840 with organ case from 1915.*

Prospektet udgøres nu af et centraltårn og to rektangulære sidefelter over et enkelt fyldingspanel; de tre pibepartier hviler på ornamenterede friser og dækkes delvis af udskårne pibegitre. Facaden bærer storvinger og krones af gesimser og topprydelser. Orglet er malet i brune og brunbeige nuancer med detaljer i guld og sølv. Prospektpiberne er attrapper af sølvbronzeret zink. I tårnrummet, med spillebord i orgelhusets nordside.

Et *†harmonium*, skænket o. 1900 af gårdmand Mads Møller, Ustrup, anbragtes først på et nyt pulpitur eller podium,⁶² men flyttedes kort efter til skibets gulv.⁶³

†Orgel, 1908, oprindelig med fire stemmer, bygget af Joh. P. Andresen & Co., Ringkøbing;⁶⁴ 1949 ombygget og udvidet med to stemmer af Th. Frobenius & Co.⁶⁵ Disposition efter udvidelsen: Bordun 16' (1908), Principal 8' (1908), Gedakt 8' (1908), Fugara 4' (1908), Quint 2 2/3' (1949), Oktav 2' (1949); koppel M 4'-M. Pneumatisk aktion, keglevindlade. Efter udvidelsen 1949 havde orglet en bred facadeopbygning, bestående af tre rundbuede pibefelter (to store sidefelter og et lille midtfelt) samt to forbindende panelpartier; midtfeltet kronedes af et kors. Attrappiber af sølvbronzeret zink. Spillebordet var oprindelig fritstående, og det må an-

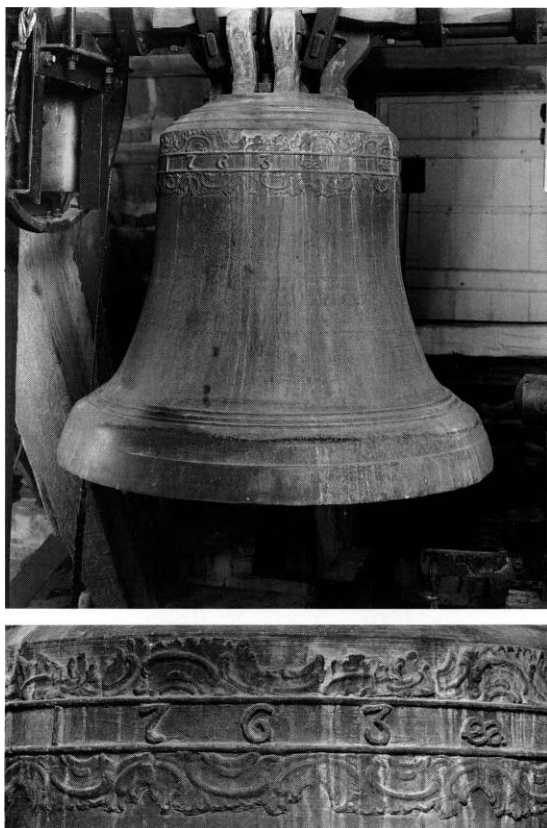

Fig. 31a-b. Klokke omstøbt 1763, muligvis af Johan Martin Reiffenstein, København (s. 4650), b. detalje af indskriften. H. Wichmann fot. 1996. - *Bell re-cast in 1763, possibly by Johan Martin Reiffenstein of Copenhagen, b. detail of inscription.*

tages, at orgelhuset indtil 1949 var todelt, samt at facaden udelukkende bestod af de to store pibefelter. Ved kirkerestaureringen 1941 blev træværket, der hidtil havde båret egetræsmaling, malet gråt.¹⁸ I tårnrummet. Dele af facaden og enkelte piber opbevares på våbenhusets loft.⁶⁶

Salmenummertavler. 1) Sandsynligvis fra 141, af træ, 84x52 cm, med volutudskæringer for oven og forneden samt søm til sortmalede zinkhængetal; hvidmalet med indramning og rosetter i brunt og gult. Ophængt på triumfvæggens nordside. 2-3) To nyere, i lakeret egetræ, 68x52 cm, fladbuede, til hængetal, nu i skibet. 4-6) En stor og to mindre, 1800rnes sidste halvdel, henholdsvis 59x43 cm og 49x31,5 cm rhombe- og hjerteformet ophængningshul, sortmalede, beregnet til påskrift med kridt (jfr. fig. 28), står nu

på våbenhusloftet. 7) 1900rnes første fjerdedel, 111x78 cm, til skydenumre og med profileret ramme, nu ligeledes på våbenhusloftet.

Præsterækketavler. 1) 1917, 207x183 cm, for oven fladbuet afslutning med hjulkors, bred indramning i blank eg. Overskriften og præsterens navne er malet med gyldne versaler på sort bund. Herunder er med fraktur gengivet første halvdel af Grundtvigs salme fra 1917: »Guds ord det er vort arvegods, Nederst står med skriveskrift: »Ophængt paa Reformationens 400 Aarsdag 31 Oktober 1917«. Hang tidligere østligst på skibets nordvæg, nu vestligst. 2) 1967, af blank eg, 126x75 cm, indskrift med hvide og sorte versaler, forneden læses: »Ophængt d. 31 Okt. 1967 på 450 årsdagen for reformationen.«

Et *†maleri*, Kristus på korset, nævnes 1791.¹⁷

Lysekroner. 1-2) 1907, udført af gørtlerfirmaet G. Erstad-Pedersen, Århus, otte-armet model, skænket ifølge ens indskrift med skriveskrift på begge hængeskiver: »Minde om Landbrugskandidat Jens Munkhøj *23. septbr. 1878 - †21. febr. 1906«. 3) 1913, afsamme model som de to ovennævnte, udført af G. Erstad-Pedersen. På hængeskiven indskrift med skriveskrift: »Gave til Hylke Kirke Aar 1913.«, under øskenen står gørtlerens navn og årstallet. Alle tre ophængt over skibets midtergang, den yngste vestligst. *†Lysekroner*, to ens, muligvis af træ, hang ved 1800rnes slutning hhv. i koret og skibets østligste del (jfr. fig. 28).

Kirkeskib, 1932, fuldrigger »Maagen«, sort skrog med hvid profilliste og grøn køl. Bygget og skænket af Niels Petersen, Hylke. Giverens navn, årstal og skibets navn er malet med hvide versaler på agterspejlet, skibets navn endvidere gengivet på begge sider af boven.⁶⁷ Ophængt østligt i skibet.

†Ligbåre, omtalt som gammel 1681.³⁵ Denne eller en yngre lagdes o. 1860 over kalkgrube i våbenhuset.²³ *†Ligklæde*, nævnt 1681, foræret til kirken af Mikkel Andersen fra Nissumgård,³⁵ 1702 beskrevet som et halvgammelt, groft klæde.²⁰

Klokke (fig. 31a), omstøbt 1763, muligvis af Johan Martin Reiffenstein, klokkestøber i København, tvrm. 71 cm.⁶⁸ Om halsen er mellem

Fig. 32. Epitafiemaleri o. 1685 af sognepræsten, provst Laurids Henriksen Pontoppidan, med hustru og datter (s. 4652). Henrik Wichmann fot. 1996. - *Painting on sepulchral tablet c. 1685 of parish priest, wife and daughter.*

bånd, flankeret afrocailler, gengivet en indskrift med reliefversaler: »I M R Anno 1763« (fig. 31b). Over slagkanten to mindre og en større liste. Hang 1791 i tårnet,²⁰ sammesteds 1942, da den fik ny slyngebom, drejedes en halv omgang og anbragtes i kuglelejer.⁶⁹ 1972 installeredes automatisk ringning af firmaet Thubalca.

†*Klokke*, tidligst nævnt 1616(?), da der omtales en »Klock Kieste hvor vdi Klocken blef slagen«,¹⁹ antagelig en kasse bygget bagud i glamhullet.⁷⁰ 1618 blev klokken taget ned, akslen beslået med jern, og klokken genophængt;¹⁹ ved kirkesynet 1702 hang den »ved magt« i tårnet.²⁰

Fritstående *klokkestol*, af eg, med stolper støttet af dobbelte skræstivere og overligger med kraftig, sekundær udskæring.

Fig. 33. Romansk gravsten nr. 1 (s. 4653). Henrik Wichmann fot. 1996. - *Romanesque tombstone no. 1.*

Fig. 34. Romansk gravsten nr. 4, brudstykke (s. 4654). Henrik Wichmann fot. 1996. - *Romanesque tombstone no. 4, fragment.*

GRAVMINDER

†*Begravelse* o. 1629 for Kiersten lensis, ifølge indskrift på stolestadegavl (jfr. s. 4646).

Epitafiemaleri (fig. 32), o. 1685,⁷¹ over stedets præst, provst Laurids Henriksen Pontoppidan (jfr. s. 4627), der selv har bekostet maleriet,²⁰ *4. feb. 1644⁷², begravet 28. feb. 1698, gift første gang o. 1672 med en Holgersdatter.

Oval tavle afegetræ, 140x110 cm, med ca. 18 cm bred snitværksramme dekoreret med akanthus, nelliker, tulipaner, og englehoveder; forinden nedhængende, 22 cm høj drueklase. De to englehoveder i siderne synes hver at have mistet en vinge. Det tidstypiske maleri, olie på kridtgrund, er udført på to egeplanker, 101x79 cm, og viser ægteparret og datteren knælende på rødt klæde mod en brunlig baggrund, hvor skyer foroven åbner sig for en gullig himmel med den korsfæstede (jfr. Vor Frue kirke i Århus, epitaf nr. 5, s. 1205 og samtidigt epitafiemaleri i nabokirken Torrild, s. 2640). Præsten i sort kjole med hvid pibekrave og sort kalot, halvlangt hår og mørkt skæg. Hans hustru har

hvidt hovedlin under sort kyse, gennemsigtigt hvidt kravestykke over sort kjole. Hvidt gennemsigtigt forklæde, hvorunder den sorte kjole ses. Ring på venstre lillefinger og en tung guld-kæde om halsen. Datteren, der har udækket hår og lange slangekrøller, er iført en kjole svarende til moderens af gyldent brokade stof med blomstermønster i rødt, blå og hvidt. Om halsen hvid perlekæde, om venstre arm treradet, rødt koral(?)armbånd. Alle tre står med foldede hænder. Ved en istandsættelse 1943⁷³ blev rammen, der tidligere var brun, malet i brune, grønne og grå nuancer svarende til kirkens øvrige inventar.

Oprindelig over for prædikestolen²⁰, senere i koret,¹⁸ nu igen på nordvæggen i skibets østre fag.

Gravsten.⁷⁴ 1) (Fig. 33), romansk, af grovkornet, rødlig granit, trapezformet, foroven tagformet, ca. 170x57-43 cm. Omløbende ramme af dobbelt tovvstav, to dobbelte tovvstave tværdeler stenen i tre felter. I det øverste indridset femkløver for mester Eluis værksted (jfr. f.eks. Odder, gravsten nr. 1-3, s. 2570), i midten processions-

Fig. 35. Romansk gravsten nr. 3, brudestykke, formentlig samhørende med nr. 2 (s. 4654). Henrik Wichmann fot. 1996 - *Romanesque tombstone no. 3, possibly part of no. 2.*

Fig. 36. Romansk gravsten nr. 2, over Olav Top. Nedre del mangler (s. 4653). Henrik Wichmann fot. 1996. - *Romanesque tombstone no. 2, possibly to be combined with no. 3.*

kors på Golgatahøj; derunder måske femkløver. Placeret i våbenhusets sydvæg, vest for døren.

2) (Fig. 36), romansk, af grovkornet, rødlig granit, svagt trapezformet, 137x57-48 cm, over Olav Top. Formentlig fra samme værksted som nr. 1. Stenen, der er beskadiget og revnet for-

Fig. 37. Romansk gravsten nr. 5 (s. 4654), indmuret som sokkelsten i våbenhuset. Henrik Wichmann fot. 1996. - *Romanesque tombstone no. 5.*

oven og afbrudt forneden (jfr. nr. 3), har ramme af omløbende, 5,5 cm bred dobbelt tovvstav, en tilsvarende tværdeler forside. Øvre felt har afbrudt og delvis nedslidt indskrift med fordybede majuskler, »Hic jacet Olavs Top« (her hviler O T). Resen (s. 121) observerede stenen, hvis tekst må være udgangspunkt for det folkelige vers: Oluf Top og Eske Brok bygde Hylke kirke op.⁷⁵ Stenens nedre felt rummer processionskors på femkløver. Tidligere lå stenen i indgangen til våbenhuset, nu opsat i sammes sydvæg, øst for døren.

3) (Fig. 35), romansk, af rødlig granit, nedre del af gravsten, antagelig nr. 2; 50x46 cm. Treliniet indskrift med fordybede majuskler, indrammet af en 5,5 cm bred, dobbelt tovvstav: »Miles regis Dacie...vs« (Kongen af Danmarks ridder....søn(?)).⁷⁶ Nu som syldsten i våbenhusets sydmur, øst for døren.

4) (Fig. 34), romansk, af rødbrun granit, trapezformet, 54x42-39,5 cm,⁷⁷ øvre del af gravsten. På tre sider ramme af dobbelt tovvstav omkring Georgskors, der står på rund knap; kraftigt relief i tovvstaven (jfr. bl.a. sten nr. 2 i Kolt, s. 2192). I skibets sydfacade, øst for døren.

5) (Fig. 37), romansk, af rødlig granit, svagt trapezformet, ca. 160x42-38 cm. Processionskors med hammerkors; staven har rille og pæreformet afslutning forneden. I våbenhusets vestre facade.

6) (Fig. 39) o. 1617, over Kier[]ste⁷⁸ Christensdatter fra Bi(?), *1589, †1598, af grå granit, ca. 170x109 cm. Rejst af C. A., Bi(?) 1617. Indskrift med fordybede versaler, hvoraf enkelte sammenskrevne. Stenen brudt i flere stykker, nederste venstre hjørne mangler. Oprindelig muligvis i korgulvet (jfr. ovenfor), nu på kirkegården vest for våbenhuset.

7) (Fig. 38), o. 1633, af rød kalksten med grålig stribe skråt over nedre del, 182x116 cm. Stenen er beskadiget i øvre højre hjørne og nedslidt, navnlig indskriftfeltet. Hjørnemedalloner med de fire evangelister. Øverst, under forkrøpet bue, Dommedag med Kristus med fødderne på jordkloden, siddende på regnbue og velsigende, flankeret af Maria og Johannes døberen. Under skyrække helvedsscene med basunblæ-

Fig. 38. Gravsten nr. 7, o. 1633, anonym (s. 4654). Henrik Wichmann fot. 1996. - *Tombstone no. 7, c. 1633.*

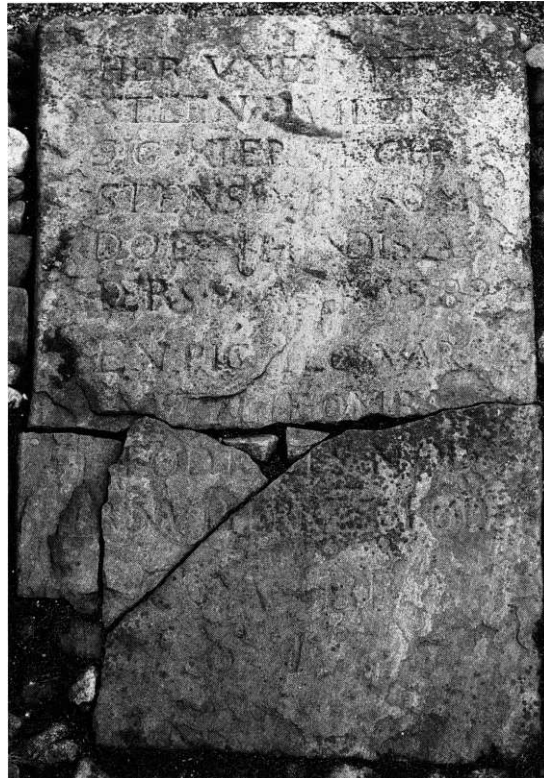

Fig. 39. Gravsten nr. 6, o. 1617, over Kirsten Christensdatter (s. 4654). Henrik Wichmann fot. 1996. - *Tombstone no. 6, c. 1617.*

sende engle; i feltets ene side de frelste, hvoraf en hjælpes op afgraven af engel; i den anden side en djævel, der gennær de fordømte ned i hundehovedlignende Helvedsgab. Indskriftfeltet flankeres af Syndefaldet, Adam til venstre, Eva til højre, begge nøgne med æble i den ene hånd, mens den anden dækker kønnene med nu næsten forsvunden gren. Nederst tre våbenskjolde, over hvert et kranium, hvilende på knogle; midterste kranium en face, de andre i trekvart profil vendt mod midterkraniet. »16(3)3« i lavt relief fordelt i kranierækken.

Stenen har næsten samme form og udsmykning som en i Århus domkirke (s. 800, nr. 59, jfr. sten i Vor Frelseres kirke, Horsens), dog er dyderne Kærlighed og Retfærd her udskiftet med Adam og Eva. Muligvis fra samme værksted. Før 1902 i gangen, nu østligst på tårnrummets sydvæg.

8) (Fig. 40), o. 1765, over hæderbårne matrone Anna Henrichsdatter Teisen,⁷⁹ *1718, †1765, nedlagt af hendes efterlevende sørgende mand Thomas Kattrup, *1715, †1770, præst i Hylke. Mørk rødbrun kalksten, 163x91 cm. Omløbende flad ramme, ca. 6,5 cm bred, i hjørnerne blomsterrocailler. Indskriften med fordybet skriveskrift, navnene med versaler. Ifølge teksten forneden er stenen formentlig fremstillet af »JJSS 1765«. Før 1902 i gangen, nu vestligst på tårnrummets nordre væg.

9) (Fig. 41), o. 1772, over den velagtbare mand Jørgen Grejesen, †1732, 50 år gammel, og hustru, Maren (...)ns datter, †176?, 84 år gammel, som begge (....)leve)de i Ustrup.⁸⁰ Grålig kalksten med profileret ramme. Stenen, der måler 160x133 cm, er i midten beskadiget, hvilket gør indskriften, der står med fordybede versaler, delvis ulæselig; navne med skriveskrift. I

Fig. 40. Gravsten nr. 8, o. 1765, over Anna Henrichs datter Teisen (s. 4655). Henrik Wichmann fot. 1996. - *Tombstone no. 8, c. 1765.*

hjørnerne medailloner med de fire evangelister med deres symboler og navne på rammerne. Øverst, mellem Markus og Mattæus, en engel, i midten stort indskriftfelt, flankeret af rankeornament, forneden, mellem Lukas og Johannes, lille, cirkulært felt med indskrift i kursiv. Stenen er bekostet og nedlagt o. 1772 af den ældste søn af 11 børn, Sr. (Seigneur) Jacob Ustrup, købmand og værge for Horsens kirker og skole.⁸¹ I nedre indskriftfelt opbyggeligt vers »Hør kierre som Læser De liennier Taae Elsk Gud og din Næste vor Been lad i Roe men siunkker vor Steen Da opret den igien Tænk du og i Graven skal hvile min ven«. Før 1902 i gangen, nu vestligst på søndre væg i tårnrummet.

10) 1600rne, trapezformet, af mørkerød kalksten, 190x112-92 cm. Stenens flade ramme er kombineret med rammen omkring hjørnernes

evangelistsymboler. Indskriften, der står med kursivversaler i relief, spænder ud i fuld bredde inden for rammen og går over 17 linier; den er nedslidt og stort set ulæselig. Før 1902 i gangen, nu på tårnrummets nordre væg.

*Kirkegårdsmonumenter. Støbejernskors,*⁸² o. 1868, over Steffen Iuel Thygesen, *4. juli 1830 i Træden, †3. maj 1868, opsat af hans sørgende enke. Indskrift i kursiv. Det 117 cm høje kors, svarende til kors i Linnerup (s. 4325), har korsarmsender med konkavt indskårne buer. Øverst relief med sammenlagte hænder, til siderne symmetrisk planteornament, nederst anker. Herunder »M & J« for Møller & Jochumsen, Horsens Jernstøberi. Glat bagside. Placeret syd for tårnet.

†Jernkors på lærer Sørensens gravsted fjernet 1960.¹⁸

Hvidmalet *trækors* på kirkegården, s. 4629.

KILDER OG HENVISNINGER

Ved embedet: Synsprotokol 1862 ff. Kaldsbog for Ovsted, Tåning og Hylke pastorat, ved Bruno Jensen 1975 med senere tilføjelser. - Se i øvrigt fortegnelse over arkivalier vedr. kirkerne i Gammel Skanderborg amt i almindelighed s. 2874 samt forkortelser s. 2875. Fagordbog s. 15. - Udskrifter af de gennemgåede arkivalier findes i NM.

Fig. 41. Gravsten nr. 9, o. 1772, over Jørgen Grejesen og hustru (s. 4655). Henrik Wichmann fot. 1996. - *Tombstone no. 9, c. 1772.*

NM2: Håndskrift: F. Uldall: Om de danske Landsbykirker IV, 1886, s. 153-56. - Indberetninger ved S. Ostenfeld 1879 (†altertavle), Georg N. Kristiansen 1941 (altertavle, prædikestol, epitaf) og E. Moltke 1948 (romanske gravsten).

Notebøger. NM2: Søren Abildgaard 1771, s. 55 (gravsten). C. M. Smidt, CXXIII, u.å., s. 14-15 (bygning, inventar, gravsten).

Tegninger og opmålinger. NM2: Romansk gravsten ved Søren Abildgaard 1771, font ved I. C. Hansen 1902, lydhimmel ved Georg N. Kristiansen 1941, længdesnit og plan ved studerende (John Kirketerp Jensen, Villy Mikkelsen, Jeppe Nielsen, Palle Nielsen og Roger Taylor) ved Byggeteknisk Højskole i Horsens under ledelse af Erik Schmidt 1986.

Kgl. bygningsinsp. Århus: Tegninger og korrespondance siden 1905.

Litteratur: Årb. for dansk Kulturhistorie 1896, s. 109. MeddÅrhSt. 1976, s. 57 (kobber på spiret), 1978, s. 55 (sengotisk figur i Stockholm). Anna Rasmussen: Hylke sogn i det attende og i det nittende århundrede, Skbg. hhv. 1980 og 1985.

Historisk indledning ved Lars Bisgaard, beskrivelse af kirkegård og bygning ved Kjeld de Fine Licht, inventar ved Sissel F. Plathe, gravminder ved Mads Eriksen og orgel ved Ole Olesen. Engelsk oversættelse ved Jean Olsen. Redaktionen afsluttet 1997.

¹ Niels Brok af Hylke eller den Ældre er tidligst nævnt 1301, ÆldDaArkReg. I, 180, jfr. DiplDan. 2. rk. VI, nr. 147 og VIII, nr. 87f., 167, 169 og 398. Ifølge dom af 6.juli 1314 fradømtes han sit gods til kronen, samme VII, nr. 170, i hvilket lys kong Valdemar III.s stadfæstelse 1327 skal ses, samme IX, nr. 475.

² ÆldDaArkReg. I, 166.

³ DaMag. 4. rk. II, 40.

⁴ RA. DaKanc. Registerbøger på tiender i Fyns, Århus, Ribe og Viborg stifter til bortfæstelse. Det er usikkert, om Ring kloster, der før 1623 regnedes til nabosognet Fruering (jfr. ndf. og s. 4662), i middelalderen har haft patronatsretten til Hylke kirke. Kirkens jordbesiddelser, der bl.a. fremgår af senere skøder (jfr. note 5), nævnes ikke i registraturen over klosterets breve, men denne er mangelfuld, jfr. Herreklostrene, s. 89-105. Hylke optræder ikke i Århus Domkapitels Jordebøger. Med til billedet hører Birgitte Gøyes nedennævnte overdragelse af en gård til brug for præsten.

⁵ KancBrevb. 3. nov. 1616 nævner kirketienden til Otto Sørensen i Ustrup på menige sognemænds vegne; 6. nov. 1594 og 20. nov. 1608 kongetienden til hhv. Anders Jensen og Jens Andersen, begge Ustrup, formentlig far og søn.

⁶ KancBrevb. 30. jan.

⁷ Kronens Skøder 20. marts. Samme år blev kongetienden solgt til Margrethe Wilders, enke efter Friedrich Werdelmann. Hun erhvervede samtidig bl.a. kongetienderne i Vinding og Bryrup (s. 3905, note 5, og s. 3909), samme 21.juli. År 1726 anføres nedennævnte Søren Glud som ejer af kongetienden, der senere i århundredet deltes i halvparter, LA Vib. Landstingets skøde- og panteprot. 1724-27, f. 392.

⁸ LA Vib. Landstingets skøde- og panteprot. 1689-90, f. 106.

⁹ Samme 1737-45, f. 647. Elisabeth Ochsen var blevet skilt fra Søren Glud før dennes død ved præstegårdens brand. Jfr. Anna Rasmussen 1980, s. 140.

¹⁰ Søren Gluds søn Johannes solgte 1758 gården med kirken til kancelliråd Andreas Bjørn på hovedgården Rask i det nærliggende Hvirring sogn, LA Vib. Landstingets skøde- og panteprot. 1758-63, f. 184.

¹¹ LA Vib. Århus bispearkiv. Korrespondance Voer hrd. 1566-1845 (C 3. 683). Adskillige gange siden er sogneboerne anført som kirkeejere. Ang. Beenfeldt, jfr. J. Lykke: En Tiendestrid i Vor og Nim Herreder, i ÅrbÅrhSt. III, 1910, s. 86-105.

¹² KancBrevb. 1.jan. Pesten omtales i brev af 19. sept. 1565, Breve til og fra Herluf Trolle og Birgitte Gøye II, 1893, s. 74 (jfr. ndf.). Om kaldet desuden i KancBrevb. 20. jan. 1575, 21. sept. 1577, 10. sept. 1578 og 4. jan. 1617.

¹³ LA Vib. Århus bispearkiv. Korrespondance Voer hrd. 1566-1845 (C 3. 683), jfr. note 4 og HofmFund. II, 301. Præsten skrev daglige, kristelige bønner til fru Gøye, Breve (note 12), s. 77 f., jfr. H. Heilesen: Birgitte Gøyes brev ang. Hylke præstegård, i Kirkehist-Saml. 7. rk. III, 1957-59, 550-52.

¹⁴ KancBrevb. 14. okt. 1620 samt 28. jan og 26. aug. 1624.

¹⁵ Denne sognegrænseændring, som KancBrevb. (jfr. s. 4663) kaster et ekstraordinært lys over, må være baggrunden for den notits i Voer herredsbog 1690 (LA Vib. Århus bispearkiv (C 3. 1107)), som beretter, at »for kort tid siden, da kirkens reparation skete, blev udi en rift i tårnet funden et benådningsbrev fra Christian IV, at Ring klostres tiende skulle høre til Hylke. Det var vel henstukken der i fjendetiden til at gemmes til bedre tider« (jfr. s. 4633).

¹⁶ Søgegrøfter i området omkring kirken har ikke afsløret middelalderlig bebyggelse, Skbg. museum, beretn. 94/87.

¹⁷ LA Vib. Provstearkiver. Voer hrd.s. provsti 1780-1812. Indk. breve (C30D. 7), jfr. s. 4507, note 25.

¹⁸ Synsprot. 1862ff.

¹⁹ RA. Rtk. 6 års kirkereskr...1620.

²⁰ LA Vib. Kirkesyn 1700-1803 (C3. 1166-76).

²¹ LA Vib. Provstearkiver. Århus amts sdr. provsti. Synsprot. 1817-54 (C301. 2).

²² LA Vib. Provstearkiver. Voer-Nim hrd.s. provsti. Synsprot. 1855-1938 (C34. 3-4).

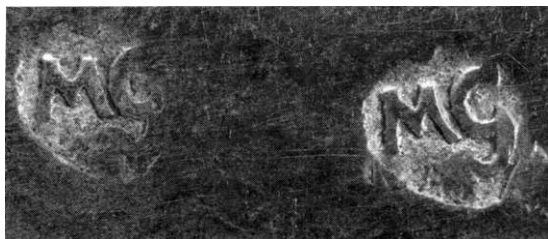

Fig. 42. Oblatæske, o. 1720, under bunden mester-mærker for Mikkel Gregersen (s. 4641). H. Wichmann fot. 1996. - *Wafer box, c. 1720, the maker's mark underneath belonging to Mikkel Gregersen.*

²³ Jfr. Anna Rasmussen 1985, s. 184.

²⁴ Anna Rasmussen 1985, s. 185.

²⁵ Abrahamsen: Orientering, s. 26: 16,8°.

²⁶ Overliggeren har måske været polygonal og i hvert fald mindst 180 cm lang. Den dækkes delvis af nærmeste loftsbjælke i våbenhuset og er behugget foroven.

²⁷ RA. Rtk. Rev. rgsk. 1660-ca. 1848. Århus stift 1680-94. I forbindelse med en skalmuring er antagelig etableret den 12 cm dybe, rektangulære niche (80x56 cm) på vestsiden, syd for vinduet.

²⁸ Nord for Hylke kan peges på Fruering (s. 2981) og Hørning (s. 3078), i herredet på Vedslet (s. 4676) og Søvind.

²⁹ Tilsvarende er f.eks. omtalt s. 4556 (Ovsted).

³⁰ Bl.a. Lisbjerg (s. 1392) og Viby (s. 2133), jfr. Tiset (s. 2240) og det yngre i Saksild (s. 2418).

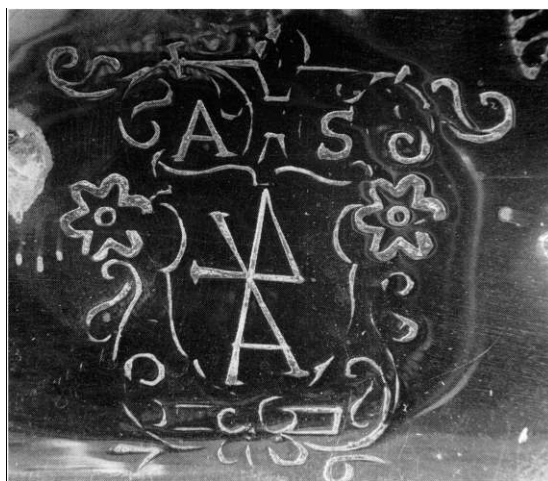

Fig. 43. Dåbsfad fra 1550-75, detalje med bomærke og initialerne AS samt årstallet 76, jfr. fig. 22 (s. 4643). H. Wichmann fot. 1996. - *Baptismal dish from 1550-75, detail with mark and the initials AS together with date 76, cf. fig. 22.*

³¹ Et cirkulært hul i en af stenene på østsiden har muligvis engang fungeret som taphul for dørstolpe.

³² LA. Vib. Provstearkiver. Voer hrd.s. provsti 1780-1812. Indk. sager (C30D. 9).

³³ LA Vib. Århus bispearkiv. Voer hrd.s. korr. 1566-1845 (C3. 683).

³⁴ LA. Vib. Århus bispearkiv. Kirkernes istandsættelse m.m. 1804-23 (C3. 1151).

³⁵ RA. Rtk. Rev. rgsk. 1660-ca. 1884. Århus stift 1680-94.

³⁶ LA Vib. Voer hrd.s. tingbog, -1687, B 64B.

³⁷ Note 20. Muligvis givet i forbindelse med, at Jørgen Rantzau 1701 blev brigader.

³⁸ Samme forlæg benyttet af P. A. Lüders i Kasted (s. 1600) og Tiset (s. 2242).

³⁹ Ifølge indridsning på tavlens bagside: »A. Lauersen Maler, Hylke 12/5 1903.«

⁴⁰ Note 18 og brev til J.J. A. Worsaae fra sognepræst Ostenfeld.

⁴¹ Tamlæge A. M. G. Friis, Kolding, overdrog figuren for Skr. 1,-.

⁴² Moseeg fra Hylke mose.

⁴³ Note 37.

⁴⁴ Jfr. DK. Tisted s. 962 og DK. Holbæk s. 2543.

⁴⁵ LA Vib. Århus bispearkiv. Voer hrd.sbog 1661 (C3. 1102).

⁴⁶ Note 19. 1½ saugdieller = 18 brædder. På grund af det forholdsvis store indkøb af brædder kan der muligvis også være tale om en midlertidig konstruktion i venten på prædikestolen, der udførtes 1641.

⁴⁷ Note 18. Skænket anonymt 1942 og slædet over isen fra Skanderborg. 1949 oplystes givener at være Ann Marie Andersen, †23/4 1949.

⁴⁸ Note 18. På fotografi fra 1897 (i NM) står kummen afrenset.

⁴⁹ Jfr. Dallerup s. 3609, Tandslet, DK. SJyll. s. 2433 og Svallerup, DK. Frborg. s. 1599. Et næsten identisk fad findes i Bække, DK. Ribe s. 2402.

⁵⁰ Initialerne, bomærket og muligvis dateringen 76 (på Rørbyfadet ses kun 7?) på de to fade kan indicere, at der her ikke er tale om giversignatur, men muligvis en gengivelse af mesters bomærke, initialer og fremstillingsår, (15)76?

⁵¹ Jfr. Halkjær Kristensen: Tinmærker, s. 52.

⁵² Se C. A. Jensen: Snedkere og Billedsnidere. København 1911, s. 73; Chr. Heilskov: Hjelmslev Herred. Historisk-topografisk skildret, i ÅrbÅrhSt. 1923, s. 29.

⁵³ Den gamle By i Århus, inv. nr. 98:41. Seks gavle er nu i udstillingen, resten, i form af fragmenter, på magasin.

⁵⁴ De resterende gavle har fire, måske fem malerlag; ældst er en, muligvis partiel, mørk farve, derefter et eller to lag stengråt og til sidst to lag egetræsmaling, det ældste lidt lysere end det yngre. Iflg. mundtlig oplysning fra museumsinspektør Benno Blæsild og

konservator Lars Vester Jakobsen, Den gamle By i Århus.

⁵⁵ Note 20. Såvel 1668 som 1673 bemærkedes, at kirken fattedes skriftestol. LA Vib. B 64 B .

⁵⁶ Den gamle By i Århus, inv. nr. 81:41.

⁵⁷ La Vib. Lens- og amtsadm. Skbg. og Åkær amter 1723-62. Sager vedr. kirker og sognekald (B 5C. 191A). Da der allerede var et pulpitur i kirken, er det muligt, at denne nybygning kun var en udvidelse af det eksisterende.

⁵⁸ Anna Rasmussen 1980, s. 141. Elisabeth Hansdatter Ochsen Glud var arving efter sin fraseparerede mand, Søren Glud, sognepræst i Katstrup, der indbrændte på Katstrup præstegård 23. jan 1742.

⁵⁹ Ifølge orgelkonsulent P. S. Rung-Kellers notater. Det fremgår heraf, at Zachariasen indsatte en ny stemme i orglet i forbindelse med flytningen.

⁶⁰ Jfr. DK. Århus, s. 2999.

⁶¹ Orglets oprindelige disposition kendes ikke.

⁶² Note 18. Det i synsprotokollen 1900 omtalte pulpitur til orgelharmoniet har muligvis været en mindre harmoniumsforhøjning af sædvanlig type.

⁶³ Note 18. 1901 var pulpituret atter fjernet.

⁶⁴ Note 18. Jfr. også Anna Rasmussen 1985. Orglet kostede ca. 1500 kr.; heraf skænkede 1000 kr. af gårdmand Mads Møller, Ustrup.

⁶⁵ Ifølge venlig meddelelse fra orgelbygger Walther Frobenius.

⁶⁶ Yderligere oplysninger vedr. orglerne findes i Orgelreg.

⁶⁷ Henningsen: Kirkeskibe. Skbg., s. 106.

⁶⁸ Jfr. Nyrop: Kirkeklokker, s. 130

⁶⁹ Note 18. Arbejdet udførtes af August Nielsen, Roslev, hvis navn, årstal og firma, Thubalca, er gengivet på en metalplade på slyngebommen.

⁷⁰ Bendt Gammeltoft-Hansen har været så venlig at pege på denne mulighed.

⁷¹ Pontoppidan gift anden gang med Margrethe Suhr, med hvem han ca. 1690 fik Henrik Caspar. Maleriet må være fremstillet før denne tid.

⁷² Anna Rasmussen 1980, s. 199, angiver fødselsåret til 1648.

⁷³ Udført af Georg N. Kristiansen. Han udarbejdede 1990 et restaureringsforslag for maleriet, som er i dårlig stand.

⁷⁴ Jfr. vedr. de romanske: Torkild Hinrichsen: Corpus der »romanischen« Grabsteine Dänemarks IV, 956, nr. 413-6. Udg. som ms. 1988 (eks. i NM).

⁷⁵ Tang Kristensen: Danske Sagn IV, nr. 813-15, jfr. Anna Rasmussen 1980, s. 140 f. og ovf. s. 4637.

⁷⁶ For hjælp ved læsning og tolkning takkes Peter Zeeberg.

⁷⁷ Hinrichsen anslår den oprindelige længde til 120 cm.

⁷⁸ Trap formoder at hun hed Kiersten.

⁷⁹ Anna Rasmussen 1980, s. 200, og Wiberg: Præstehist., omtaler hende som Anna (Anne eller Augusta) Felsen.

⁸⁰ Det må antages at være Jørgen Sørensen, ofte kaldet Jørgen Gregersen, *1681, †1732, Møllersminde, Ustrup, og Maren Christensdatter, †o. 1760 (det år, sønnen Rasmus overtog Møllersminde). Ifølge Anna Rasmussen 1980, s. 99 og 217, var sønnen Jacob Ustrup, der blev købmand i Horsens, født 1708.

⁸¹ Sv. Aage Bay: Horsens historie indtil 1837, Horsens 1982, s. 178 og 210. Jacob Ustrup nævnes 1768 som kirkeværge og 1774 som købmand med varer, bonden behøver.

⁸² Jfr. Aase Faye: Danske Støbejernskors, bearbejdet og udgivet af Jan Faye, 1988, nr. 119.

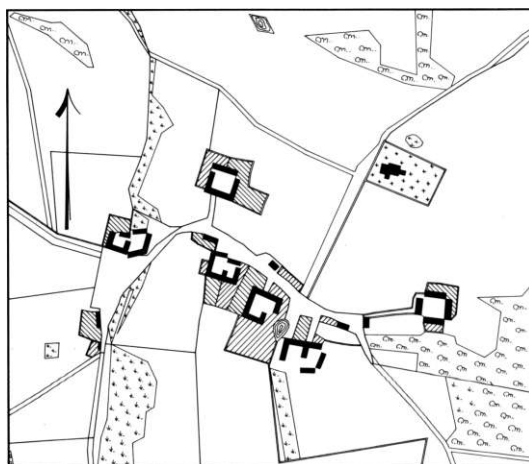

Fig. 44. Hylke 1:10.000. Opmålt 1777 af Hermann Hegelahr, rettelser medtaget til 1862. Kopieret af Birgitte Andreassen 1982. - *Map of the village.*

Fig. 45. Kirken set fra sydøst o. 1910. - *The church seen from the south-east.*

SUMMARY

Hylke church is a relatively wide, middle-sized building, presumably built about 1200. Like many other churches in the area, the walls are of well hewn granite ashlar outside but inside they are of field stones. In addition, a certain amount of tufa is used in the masonry, notably in the west gable. The church was rebuilt and enlarged during the generations preceding the Reformation in 1536. Simple vaults were put up in the chancel and nave; mutual differences between the two interior spaces suggest that work had been done in two stages, beginning undoubtedly as usual with the chancel. Over the same period a tower and porch were added. From the first, the tower had a separate outside entrance -

long since walled up, but otherwise no special peculiarities. Its top storey has been demolished and replaced by the existing pyramidal roof, most likely in 1799. The church's present windows are the result of a standardising renewal in the 1870s.

The oldest item of furniture in the church is the customary Romanesque granite font, of which only the basin remains. Also from the Catholic period is the *figure of a bishop from 1250-1275, now in Nordiska Museet in Stockholm. Until the last quarter of the 19th century the church had a chancel arch crucifix and a late medieval altar-piece. The baptismal dish dates from 1550-1575, the altar candlesticks from

c. 1600, and the chalice was completed in 1615. Otherwise the predominant furnishing is the pulpit and sounding-board, both dating from 1641 and presumably carved by Oluf Olufsen's workshop in Hedemølle. Also from the first half of the 17th century are the re-used bench-ends, nine of the *bench-ends are in Horsens museum, as well as two dating from 1629 and 1646. In the 18th century, a wafer box was acquired in

1720 made by the Århus goldsmith Mikkel Gergersen; a new bell, re-cast in 1763 possibly by Johan Martin Reiffenstein in Copenhagen; as well as an alms post. The neo-gothic altar setting from 1879 displays a painting by Andreas Fritz from 1878. During a restoration in 1941 the furniture's many layers of 19th century oak-grain paint were replaced by nuances of brown and grey with gilded details.